



УДК [[39+37]-057.4:929(477.83-25)"188/195"П.
Мечник]:930.2
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2022.04.764>

ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ ПЕТРА МЕЧНИКА (1885—1953) — ПЕДАГОГА, ФІЛОЛОГА, ПСИХОЛОГА ТА ЕТНОЛОГА

Ігор ГІЛЕВИЧ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4405-2588>

кандидат історичних наук,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
доцент кафедри етнології,
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: ihor.hilevych@lnu.edu.ua

Мета статті — на основі залучення значного першоджерельного архівного та опублікованого матеріалу вперше охарактеризувати основні віхи життєвого шляху, педагогічної та наукової діяльності Петра Мечника (1885—1953).

Актуальність теми випливає з того, що ця постать та її вклад у розвиток української етнологічної науки досі залишається мало дослідженою.

Об'єктом дослідження є життєвий та науковий шлях цього діяча, а *предметом* — основні етапи його біографії, викладацької та наукової роботи, сім'я, опубліковані праці, на психологічну та педагогічну тематику, дослідження в період праці в Державному етнографічному музеї АН УРСР у Львові (далі — ДЕМ), історія підготовки його розвідки про поховально-поминальну обрядовість гуцулів.

Методологія дослідження — просопографічний метод.

Висновки: Упродовж 1910—1944 рр. Петро Мечник належав до числа української національно свідомої гімназійної професури Львова, багато доклався до виховання кількох поколінь української молоді, був серед популяризаторів використання психотехнічних методик для вибору школярами майбутньої професії. У перші повоєнні роки він продовжив свою наукову діяльність у ДЕМ, де займався дослідженням духовної культури гуцулів, історії етнологічної науки, сучасних принципів формування музейних експозицій тощо. Проте жодна з його праць повоєнного періоду так і не була свого часу опублікована. На першочергову увагу заслуговує збережене в архіві дослідження «Гуцульський похоронний обряд і теорія оживання примітивізму».

Ключові слова: Петро Мечник, етнологія, педагогіка, психологія, гуцули, обрядовість, історія етнологічної науки.

Ihor HILEVYCH

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4405-2588>

Candidate of Historical Sciences (= Ph. D. in history),
Associate Professor of the Department of Ethnology,
Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: ihor.hilevych@lnu.edu.ua

NOTES TO THE BIOGRAPHY OF PETRO MECHNYK (1885—1953) — TEACHER, PHILOLOGIST, PSYCHOLOGIST AND ETHNOLOGIST

From 1910 to 1944, Petro Mechnyk was one of the Ukrainian nationally conscious high school professors of Lviv, contributed a lot to the education of several generations of Ukrainian youth, was among the popularizers of the use of psycho-technical methods for schoolchildren's choice of future profession.

He ended up in the mid-1940s in the State Ethnographic Museum of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, was a professional teacher and psychologist who looked at the phenomena of the traditional culture of Ukrainians, in particular the Hutsuls, through the prism of psychology as a science. Such an approach in the future could give new interesting results, but, unfortunately, it did not correspond at all to the uniform scientific methodology that the Soviet authorities at that time forcibly introduced in Ukrainian humanitarianism, in particular ethnology.

The study of the traditional funeral rites of the Hutsuls became the central topic of his individual scientific studies during the period of work at the Museum. The spiritual culture of the Hutsuls became, however, the planned comprehensive study was never completed. The archive preserved a typescript of a fragment of this work - a scientific article "The Hutsul funeral rite and the theory of the revival of primitivism", with which the scientist spoke at the anniversary session in the Museum in December 1945. This work fully deserves to be introduced into scientific circulation as a valuable monument of Ukrainian ethnological science of the mid-1940s.

In the proposed biographical study, special attention is paid to the characteristics of P. Mechnyk's publications in the field of psychology and pedagogy of the interwar period, in order to show his wide familiarity with a number of problems, the newest at that time Western European and partly North American literature, the presence of his own work, experience in using the questionnaire method, in order to show his plans to apply his previous experience to the study of Hutsul spiritual culture. He looked at the latter not only as an ethnologist, but also as a psychologist, and his only partially realized research had a pronounced interdisciplinary character.

Keywords: Petro Mechnyk, ethnology, pedagogy, psychology, Hutsuls, rituals, history of ethnological science.

Вступ. Початок формування сучасного Львівського етнологічного центру на основі місцевих народознавчих осередків міжвоєнного періоду припав на другу половину 1940-х — початок 1950-х років, проте цей процес і досі досліджений не достатньо. Сказане зокрема стосується й вивчення життєвого шляху та здобутків на етнологічній ниві співробітників трьох тогочасних народознавчих осередків Львова — ДЕМ, Львівського відділу Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (далі — ЛВ ІМФЕ) і кафедри фольклору та етнографії Львівського державного університету імені Івана Франка. На цьому тлі найкраще дослідженими є постаті, пов'язані саме з кафедрою (передовсім завдяки працям Романа Тарнавського [1; 2]). Натомість два інших осередки, попри появу низки цінних досліджень в останні роки [3—6], й досі мають чимало білих плям в історії своєї діяльності загалом та представниках цих народознавчих осередків зокрема. До числа таких маловідомих постатей для сучасних дослідників належить і Петро Мечник, якому присвячена пропонована стаття.

Історіографія. Першим дослідженням, у якому знаходимо фрагментарну згадку про роботу П. Мечника в ДЕМ, є стаття академіка Філарета Колесси (1871—1947) «Обнова української етнографії й фольклористики на Західних областях УРСР», що була написана весною 1946 р. для ленінградського журналу «Советский фольклор» з метою ознайомити фольклористів та етнологів Радянського Союзу з основними тенденціями розвитку та науковими здобутками тогочасних львівських народознавців. Проте вона була введена у науковий обіг лише в 2011 р. [7, с. 48]. Значно більше відомостей про П. Мечника (досить повну енциклопедичну довідку, звістки про його наукові студії, передовсім про його доповіді, що були присвячені поховальній обрядовості гуцулів (1945 р.) та історії етнографії (1946 р.)) подано у передмові, коментарях та додатках до цього видання, підготовлених київською фольклористкою Іриною Коваль-Фучило [7, с. 28—32, 143, 144, 146, 194].

У 1978 р. у ювілейному збірнику на честь 100-річчя Академічної гімназії у Львові опублікували першу біографічну довідку про П. Мечника [8, с. 179]. В її основу ліг життєпис ученого, що був спеціально надісланий до упорядників цього діаспор-

ного видання його дружиною Наталією [8, с. 232]. В останні роки статті про цього діяча були вміщені у низці енциклопедичних видань [9; 10]. Вклад П. Мечника у популяризацію психологічного підходу проаналізований у статті Тетяни Завгородньої про психологічні засади організації навчально-виховного процесу в школах Галичини міжвоєнного періоду [11]. Короткі відомості про нього знаходимо у довідниках з історії НАН України за 1940-і роки [12, с. 283; 13, с. 337].

Джерельну базу пропонованого дослідження можемо розділити на низку груп відповідно до типу джерела та періоду життя чи наукової діяльності вченого, на які вони проливають світло:

- цінні відомості про його педагогічну діяльність до 1944 р. найповніше представлені в опублікованих у діаспорі спогадах його колишніх колег та студентів із Академічної гімназії у Львові, її Філії та гімназії сестер василянок [8; 14—35];

- окремі факти його біографії до 1944 р. представлені й на сторінках тогочасної преси [36—45];

- про педагогічну діяльність П. Мечника у період першої більшовицької окупації Львова дізнаємось із матеріалів його особової справи в архіві Львівського університету, передовсім з наявної тут автобіографії [46];

- його діяльність у ДЕМ найповніше представлена в документації відповідного музею, що нині зберігається в Архіві Інституту народознавства НАН України (накази директора [47], штатні розписи та списки працівників [48], звіти, протоколи нарад [49; 50], рукопис його статті [51] та ін. [52]). Цінні згадки про його наукову діяльність середини 1940-х років вдалося виявити й в окремих документах з фонду Ірини Гургули в архіві Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького [53];

- цінним джерелом є й опубліковані звіти про роботу львівських етнологічних осередків середини 1940-х років (передовсім вже згадана праця Ф. Колесси) [7];

- окрему групу джерел становлять опубліковані (на сторінках періодичних видань та у вигляді окремих брошур) науковий обіг праці П. Мечника з ділянки педагогіки та психології [54—59], а також його спогади [60].

Основна частина. Майбутній педагог народився 8 березня 1885 р. у с. Чернихівці (нині Збарзького



Іл. 1. Петро Мечник, 1930-ті рр.

району Тернопільської обл.) у незаможній селянській сім'ї (іл. 1) [46, арк. 2, 4; 48, арк. 10]. Його колега Степан Шах так згадував про походження П. Мечника: «Світляний богеміст» та демократ «з діда і прадіда», як себе він називав, селянський син з Поділля» [14, с. 153]. Про родину П. Мечника, на жаль, досі майже нічого не відомо, це питання ще потребує додаткових пошуків. Восени 1940 р. в автобіографії він згадував, що його батьки на той момент вже померли [46, арк. 4].

У 1905 р. П. Мечник закінчив Академічну гімназію у Львові [37; 38]. Тоді вона не мала власного приміщення, а винаймала площі в Народному домі. Важливу роль у тому, що виходець із незаможної родини зміг здобути освіту у Львові відіграв його сільський учитель, який домігся для обдарованого учня права на безкоштовне проживання в учнівському гуртожитку [46, арк. 2].

Впродовж 1905—1909 рр. П. Мечник навчався на філософському факультеті Львівського університету, де студіював передовсім психологію, логіку та педагогіку [46, арк. 2, 4]¹. У 1909—1910 рр. від-

був обов'язкову однорічну службу в австрійському війську [46, арк. 2, 4 зв., 5].

Від 1911 р. (згідно з іншими свідченнями, від 1910 р.) П. Мечник працював на посаді помічника вчителя у Філії Академічної гімназії, де до війни, а згодом й у міжвоєнний період, викладав пропедевтику філософії, класичні мови, українську мову та літературу². На початку 1914 р. його призначили ректором новоствореної Бурси ім. митрополита Андрея Шептицького, яка знаходилась у кам'яниці на вул. Театинській, 10 (нині — вул. М. Кривоноса, 10) та призначалась для проживання учнів Філії. Ця інституція мала повноцінно запрацювати з осені того ж року, але цьому перешкодив вибух війни [22, с. 367].

На початку Першої світової війни у серпні 1914 р. П. Мечника мобілізували до австрійської армії, де він служив поручником (оберлейтенантом) 30-го піхотного полку. Того ж року під час боїв у Карпатах отримав важкі осколкові поранення правої ноги, лікувався у Відні [14, с. 153; 46, арк. 2, 4 зв., 5; 60, ч. 23]. Про нього йдеться в одному з повідомлень діаспорної газети «Свобода» за 11 грудня 1915 р.: «Коновалець Євген в неволи. Мечник ранений (у Відні). Іван Кульчицький в неволи, Людкевич також» [36].

Від листопада 1918 р. у званні сотника П. Мечник воював у лавах УГА, був одним із ад'ютантів генерал-полковника Михайла Омеляновича-Павленка, співробітником державного секретаріату військових справ ЗУНР, учасником походу на Київ у липні — серпні 1919 р. [61, с. 248]. 13 вересня 1919 р. він був членом делегація під проводом генерала М. Омеляновича-Павленка, яка вела безрезультатні переговори про перемир'я з денікінською армією [61, с. 248; 62, с. 488]. Наприкінці квітня — на початку травня 1920 р. П. Мечнику двічі вдалося уникнути розстрілу в захопленій більшови-

цією про співробітників ДЕМ за 1946—1947 рр., де однією з основних була саме графа «наукова ступінь», навпроти П. Мечника її завжди залишали пустою [48, арк. 3, 6].

² Від 1907 р. Академічна гімназія вже мала власне приміщення. Проте через значну кількість учнів від 1906 р. паралельно діяла ще й Філія, яка до 1935 р. розміщувалася на третьому поверсі в Народному домі (звідки кураторія перенесла її до «палацу» на вул. Пекарській, 19) [14, с. 153; 15; 46, арк. 2].

¹ У низці найновіших енциклопедичних довідок про П. Мечника згадано, що він мав наукову ступінь доктора філософії [9; 10, с. 315], проте в документах 1920—1940-х рр. підтвердження цього факту знайти не вдалося. Передовсім у 1940 р. він не згадав про цей важливий факт у автобіографії та особовому листку з обліку кадрів [46, арк. 2, 4]. А в низці зведених таблиць із інформа-

ками Одесі та невдовзі втекти з військової лікарні, де більшовики утримували під конвоем поранених вояків УГА [60, ч. 23].

Від листопада 1920 р.³ він продовжив працю у Філії Академічній гімназії у Львові. Щоправда, того ж року польська окупаційна влада зайняла т. зв. будинок «Головної гімназії», а тому навчання всіх учнів проводили у кабінетах Філії в Народному домі. Директором гімназії тоді був Ілля Кокорудз (1909—1927 рр.) [15; 46, арк. 2, 4 зв.].

Деся на початку 1920-х років П. Мечник одружився з Неонілою Кархут — дочкою греко-католицького священника, доктора філософії, педагога, мовознавця, перекладача Спиридона Кархута⁴ та Ольги (з дому Добрянських). А вже бл. 1923 р. народилася їхня єдина дочка Ольга [14, с. 153; 46, арк. 5 зв.].

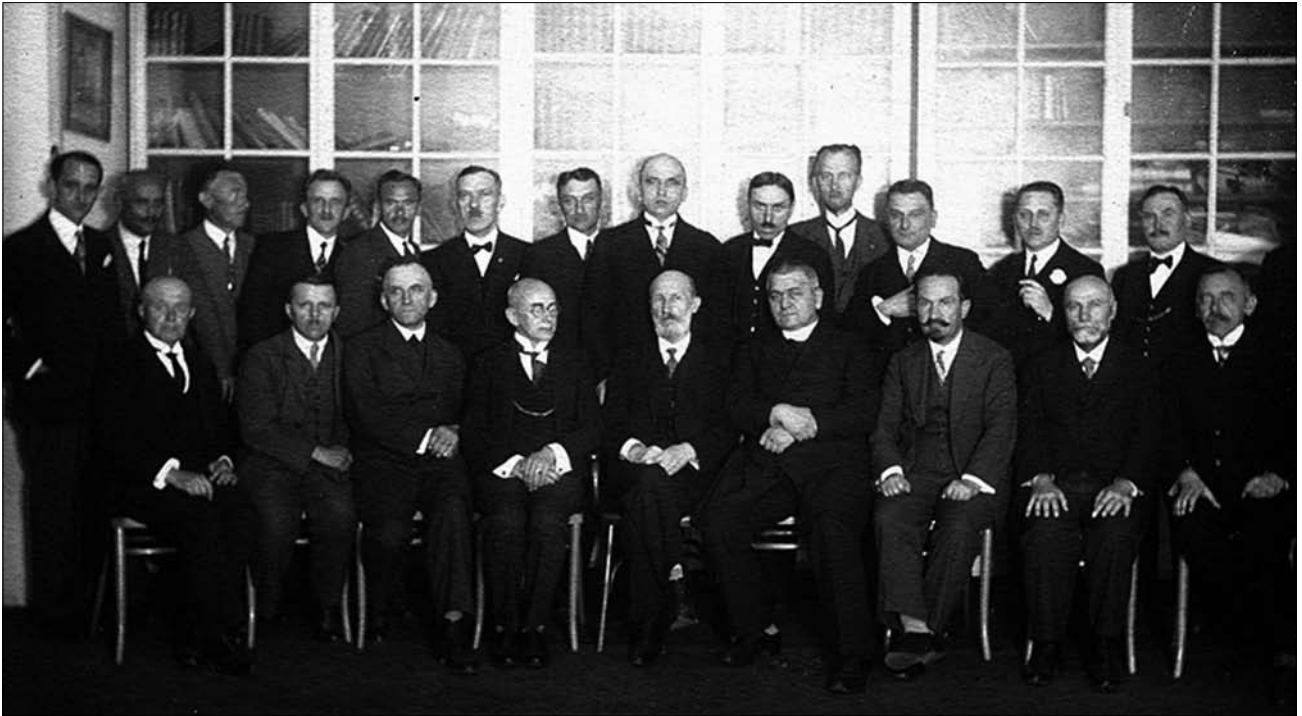
12 травня 1924 р. Міністерство віросповідань та народної освіти Польської Республіки видало П. Мечнику диплом, який давав йому право викладати філософію (основний предмет) та класичну філологію з українською мовою навчання у державних

і приватних середніх школах та вчительських семінаріях [46, арк. 1].

Про нього як викладача філії Академічної гімназії в 1930-х роках згодом згадували його тодішні студенти Роман Кухар («А що знали б учні про античну міфологію, мистецтво, давні звичаї й мораль, якщо б не розкрили їм тайників грецького, римського світу знавці клясичних предметів Петро Мечник та Іван Пашкевич?» [16]), Іван Костюк («вчив у вищих клясах пропедевтики філософії. Був високого росту, з великою головою, причесаним волоссям і вусами, в навчанні суворий і вимогливий» [25, с. 471]), Юрій Любінецький («проф. П. Мечник, який учив нас латину, також дуже вимагаючий, в нього оцінка «добре» була найкращою оцінкою» [28]) та хтось, що підписався криптонімом Л-а М. («Пропедевтику філософії викладали у 8-й клясі. Охоплювала вона два предмети: логіку і психологію. Поки на філії був д-р Степан Балей, він вчив цих предметів, коли ж він відійшов — перебрав їх Петро Мечник. Цього учителя ми вже знали з попередніх років, бо вчив він нас української мови і латини. Логіка уважалася «сухим» предметом, однак Мечник умів подати її дуже інтересно. Психологія була ще цікавіша. [...] Петро Мечник був тактовним учителем і учні його любили. Казали, що не цурався він чарки. До «кнайпи» заходив у товаристві Мирона Зарицького, Луки Турчина» [20]). Колишні вихованці згадували й про те, що проф. П. Мечник легко помічав спроби хитроців з боку студентів («Видима річ, з такими «старими лисами», як україніст Біленький, германіст Заблоцькин чи латиніст Мечник, таким хитруванням нічого не вдієш, бо вони тебе бачать наскрізь» [17]), суворо стежив за навчальною дисципліною («Навіть Мечник, той же самий Мечник, який під час недільних прогулянок так захоплено розказував учням про славу козаччину, — і він також осуджував трьох побратимів (мова йде про трьох учнів філії, які були членами т. зв. Личаківської Запорізької Січі, але мали постійні проблеми з дисципліною. — І. Г.). На шкільних свідоцтвах, у рубриці «Поведене» ставив їм оцінку «Невідповідне». А іноді, після особливо бравурного подвигу когось з трійки, він викликав його до таблиці (тобто до шкільної дошки. — І. Г.) і ставив учням за «екземпляр, як

³ За іншими даними від 1921 р. [8, с. 179].

⁴ Народився 30 вересня 1869 у с. Новосілка Костюкова Заліщицького повіту (нині с. Новосілка Заліщицького р-ну Тернопільської обл.) у сім'ї о. Василя та Валерії (з дому Курбас). Випускник Академічній гімназії у Львові (1887 р.) та богословського факультету Львівського університету (1891 р.). Після рукоположення на священника 1892 р. кілька років душпастирював у низці місцевостей Станіславської єпархії. Вдало склавши катехитичний іспит для виділових і середніх шкіл, о. Спиридон переїхав до Львова, де продовжив вивчати класичну філологію в університеті (1899—1903 рр.). А склавши кваліфікаційний іспит на вчителя класичної філології, працював учителем чоловічої гімназії та Українського інституту для дівчат у Перемишлі, а від 1906 р. викладав відповідні предмети в Академічній гімназії [63, с. 57]. У жовтні — листопаді 1918 р. був членом Української національної ради ЗУНР від Християнсько-суспільної партії, згодом професором таємного Українського університету у Львові, Львівської греко-католицької духовної семінарії св. Духа, а від 1929 р. — утвореної на її базі Греко-католицької богословської академії у Львові. Перекладав із давньогрецької богослужбні книги, був автором праць «Грамматика української церковно-слов'янської мови» (1927) та «Нове видання Службника» (1929). Помер у Львові 17 березня 1931 р. [63, с. 57—58; 64, с. 46]. Похований на 32-му полі Личаківського цвинтаря. Поряд із ним невдовзі похоронили й дружину Ольгу (13.12.1872—20.11.1933) [61, с. 247].



Іл. 2. Викладачі Філії Академічної гімназії у Львові, 1928/29 навч. рік. У нижньому ряді зліва направо сидять: Платон Лушпинський, Микола Мельник, о. Ярослав Левицький, директор Ярослав Вербицький, Осип Роздольський, о. Гавриїл Костельник, Денис Коренець, Микола Полек, Ярослав Біленький. У верхньому ряді стоять: Роберт Лісовський, Володимир Білинський, Володимир Козак, Олександр Панейко, Степан Гайдучок, Петро Мечник, Іван Заблоцький, Мирон Зарицький, Лівочинський (поляк), Міхальський (поляк), Іван Пашкевич, Микола Паньчук, Лука Турчин

не повинен поводитись учень гімназії». На щастя, кляса реагувала навпаки й дивилася на «екземпляр» із справжнім захопленням і пошаною» [18]). Хороші відгуки про П. Мечника знаходимо й у низці інших матеріалів, що свого часу були вміщені в діаспорній пресі та ювілейних виданнях (мемуари, повідомлення про пам'ятні заходи випускників Академічної гімназії та її філії) [19; 27; 65] (іл. 2).

Педагогічна діяльність П. Мечника міжвоєнного періоду пов'язана ще з одним знаковим для українців освітнім закладом — приватною гімназією сестер василіянок класичного типу. Відзначимо, що серед засновників цього навчального осередку стояв його тесть о. С. Кархут, який спершу в 1906 р. за дорученням митрополита Андрея Шептицького став головою оргкомітету з її створення, а невдовзі і першим директором (1906—1909, 1912—1913 рр.) [63, с. 57—60; 66, с. 20—22; 67, с. 260]. Гімназія знаходилася при монастирі на вул. Длугоша, 17, де був Дівочий інститут. Вчителями тут, окрім кількох монахинь, працювали досвідчені викладачі Академічної гімназії та Філії [63, с. 58]. На початку 1920-х років гімназію перенесли в Український

академічний дім на вул. Супінського, 21 (нині — вул. Коцюбинського, 21), який винаймали в Наукового товариства імені Шевченка у Львові (далі — НТШ) (новий директор гімназії, тодішній ректор таємного Українського університету у Львові Василь Щурат одночасно був і головою НТШ), де вона знаходилася до 1927 р.⁵ [63, с. 61]. А в 1926 р. її перенесли у новозбудоване приміщення на вул. Длугоша, 17 (нині — це будівля Львівської лінгвістичної гімназії вул. Кирила і Мефодія, 17 а). Також при гімназії було засновано етнографічний музей, збірка якого складалася з предметів народного мистецтва — вишивки, писанок, одягу та не раз експонувалася у Львові.

Від середини 1920-х років керівництво гімназії в особі В. Щурата взяло курс на пошук постійних педагогів для гімназії, серед яких були Олена Степанів-Дашкевич, етнолог Савина Сидорович, Василь Лев

⁵ Будинок був споруджений у 1904—1906 рр. у стилі українського модерну і фактично виконував функцію гуртожитку для студентів, які навчалися у львівських вищих школах, а водночас був важливим центром культурно-освітнього життя українського студентства Львова.

та чимало інших, проте і надалі частину викладачів запрошували з Академічної гімназії та її Філії [63, с. 62]. Так, упродовж 1919—1923 рр. українську мову та латину тут викладав Філарет Колесса, а в 1920—1926 рр. історію читав Іван Крип'якевич [31, с. 88, 89].

Від 1921 і майже до кінця 1930-х років П. Мечник тут викладав латинську мову та пропедевтику філософії [30, с. 100, 164, 168—170, 173, 192, 193; 31, с. 91]. Деякий час він керував гуртком класичної літератури при гімназії [32, с. 231—232]. Ось як про нього згодом згадували колишні студентки: «Клясичний філолог і філософ. Учив пропедевтики філософії, захоплюючи молодь своїм предметом і збуджуючи в неї замилювання до стислих точних наук» [31, с. 91].

П. Мечник належав до числа національно свідомих викладачів гімназії, серед яких була низка учасників визвольної боротьби періоду Першої світової війни та Української національної революції, що помітно впливало на формування національної свідомості їхніх вихованців. Як із цього приводу згодом писала одна з випускниць Наталія Леонтович-Башук: «Гімназія СС Василянок на Длугоша в роках 1930—1938 мала найкращого калібру виховників і патріотів коли йдеться про професорський склад, але магічною силою була для учениць незвичайна індивідуальність професора історії і географії Олени Степанів-Дашкевич, яку ми просто обожали за її стрілецьке минуле і за чаруючий, милий спосіб відношення до молоді, а теж заступниці директора, яка для нас дефакто була принципалом школи, мати Северини Парилле. Обі ті великі (і в фізичному сенсі теж) постаті, мали просто магічний вплив на формування особовості учениць, а їхня фінезійна (тобто майстерна, витончена. — І. Г.) психологічна і дипломатична гра із непокірною, революційною вороже до польської окупації наставленою молоддю, була варта королівського чи президентського стільця. Ніхто із нас, учениць, мабуть не здає собі й досі справи, що ті дві великі дами стали для нас на ціле життя взором гідності, такту, сприти, а передусім сили характеру. Додавши до того професора Мечника, Миколу-Матієва Мельника, В. Лева, паню Витанович, Струтинську, директора Щурата, ми мали в них, що так назву, сприятливе націо-



Іл. 3. Учениці 4 класу гімназії сестер василіянок у Львові, 1931 р. У першому ряді в центрі зліва направо сидять Петро Мечник та Григорій Мартинюк

нальне запліччя, в якому могла існувати і діяти сітка юнацтва ОУН» [33, с. 243] (іл. 3).

Проте в 1938 р. проф. П. Мечника усунули від роботи в гімназії сестер василіянок та Філії Академічної гімназії на вимогу інспектора, поляка Даєвського. Тож він був змушений надалі викладати в одній із польських гімназій [35, с. 288; 46, арк. 2].

Ще зі студентських років він друкував у літературних журналах та пресі власні поетичні та прозові твори, переклади, а згодом і воєнні спогади [60]. Проте відповідна сфера його діяльності ще також потребує більш глибокого вивчення, позаяк автор зазвичай згадані тексти підписував різними криптонімами [46, арк. 2 зв., 3].

В 1924 р. на сторінках «Літературно-наукового вісника» П. Мечник опублікував свою першу наукову розвідку під назвою «Таємні стежки людського духа» [54]. Як згодом вже в радянський період стверджував сам автор, дослідження присвячене роз'ясненню «деяких психологічних проблем з матеріалістичної точки зору» [46, арк. 3]. Насправді ж праця присвячена явищу, коли «особа, яку маємо небавом стрінути, «привиджується» нам наперед в особі якогось незнайомого прохожого» [54, с. 328]. Свою розвідку він характеризував як радше інформативну, тобто автор спробував поставити цю проблему з ділянки психології перед широким загалом. При аналізі відповідного явища педагог залучив найновішу тогочасну європейську літературу (передовсім праці Густава Фехнера та Вільгельма Вундта другої половини XIX ст.) із ділянки психології, а в якості джерельної бази та ілюстрацій відповідних явищ він використав окремі випадки з власного життя, зібрані розповіді дорослих знайомих та матеріали спеціально проведеного ним анкетування се-

ред учнів львівських гімназій. Також автор поставив собі за мету «запізнати (познайомити. — І. Г.) чистача з деякими здобутками новітньої т. зв. фізіологічної психології, що з огляду на великий брак у нас популярної літератури з цього обсягу може й буде не зайвим» [54, с. 328].

П. Мечник змалював фізіологічні процеси, що в цьому випадку проходять в людському мозку, та висловив деякі власні погляди на відповідну проблему. Зокрема, він схилився до думки, «що чинності людського духа в великій мірі змеханізовані та що навіть до тих психічних прояв, супроти яких людський розум стоїть на разі безрадний, не можна ніяк прикладати якихось ірраціональних гокус-покусів» [54, с. 328]. Автор спробував спростувати поширену серед багатьох вчених погляд на це явище як одну з форм телепатії. Натомість він пов'язував відповідні ситуації з явищем «мимовільної уваги» — «прикметою звертати на себе мимовільну увагу визначаються також предмети, яких образи часто займають нашу свідомість, або недавно в свідомості находилися» [54, с. 338]. Іншими словами, спершу в людини, яка нещодавно думала чи згадувала про певну особу, під час руху вулицею виникає ілюзія, що вона зустріла якраз ту знайому особу. Насправді ж тут спрацьовує наша мимовільна увага, яка за певними спільними рисами зовнішнього вигляду особи створює цю ілюзію, що якийсь перехожий це наш знайомий, внаслідок чого думка про цю особу пробігає в нашому мозку. А невдовзі, коли ми зустрічаємо на вулиці багато інших осіб (зокрема й випадково того нашого знайомого), то мимовільна увага з них виділить саме ту особу, про яку ми нещодавно думали. Під впливом цього у нас формується враження, що мовляв ця особа перед тим ввижалася нам у незнайомому перехожому не випадково, а що це якраз був знак нашої швидкої зустрічі. За сукупністю таких випадкових зустрічей в людини формується стійке переконання в існуванні певної закономірності.

Пояснюючи це явище, П. Мечник навів один із психологічних законів, який стверджує, що «кожен образ, який знаходиться в свідомості, витворює в нас схильність до легшої обнови того самого або ж подібного образу» [54, с. 338]. Сам факт зустрічі він справедливо вважає звичайним випадком та стверджує, що між ілюзією та самою зустріч-

чо немає жодного причинно-наслідкового зв'язку, а лише зв'язок чисто психологічний та функціональний [54, с. 340]. Натомість відчуття, що ми після появи ілюзії маємо зустріти ту людину виникає під впливом того, що такі випадки траплялися раніше і за умови відсутності розуміння того, що ту людину ми просто не можемо зустріти сьогодні тут фізично, бо мовляв її тут просто не може бути, позаяк точно знаємо, що вона є десь в іншому місці [54, с. 340]. На основі тогочасної західноєвропейської літератури П. Мечник спробував пояснити це явище особливостями людської психіки. Він вказав, що природа людини схильна шукати найдивовижніші зв'язки між речами, які зовсім випадково могли опинитися у певному взаємному відношенні. Мовляв може трапитися, що лише в одному зі ста випадків вдасться підтвердити певний зв'язок між тими чи іншими явищами, але й нашому мозку цього видається достатньо для узагальнення цього одиничного випадку на всі схожі ситуації.

Наприкінці цієї розвідки педагог провів паралелі з поширеними в українців вірою в надприродну силу різних забобонів та знахарства. При цьому він стверджував, що «віра та має своє джерело в тій обставині, що дійсно десь-колись якомусь знахарови поталанило в такому випадку, де організм сам переміг уже хворобу, або ще ліпше, де попередні лікарські заходи завернули вже стан недужого на дорогу выздоровлення, — безглуздими формулками «відмовлювань» та «заклять» витворити ілюзію, що се ті знахарські заходи і ніщо инше дало недужому здоров'я. А нехай тому самому знахарови доля подарує два або й три такі щасливі випадки, то він небаром здобуде собі авреолу чудотворця і з цілої околиці підуть до нього люди мов на прощу. При чому сліпа віра і автосуггестія (самонавіювання. — І. Г.) роблять своє. Тут лежить також жерело всякого ворожбитства і рація всіх єгипетських сонників» [54, с. 342]. Іншими словами, вже тоді він був досить обізнаним із багатьма явищами духовної культури народу, але підходив до їхнього дослідження з погляду науки, а тому зазвичай ставився досить критично.

Як стверджує Т. Завгородня, прикметою нового шкільництва в Галичині міжвоєнного періоду було утвердження його на основі психології, що сучасна івано-франківська дослідниця справедливо пов'язує

із змінами постулатів класичної психології на теорію психологічної «цілості» особистості [11, с. 48]. Принцип психологізації у вихованні та навчанні тодішні педагоги зводили передовсім до того, що при організації навчального процесу вчитель обов'язково мусів враховувати рівень розвитку та духовної культури молоді. Одним із найбільших популяризаторів цього підходу серед тодішніх українських педагогів якраз і був проф. П. Мечник, який стверджував, що основою навчання та виховання школярів повинна бути тільки «безпосередня, плянова, систематична обсервація (тобто спостереження. — І. Г.), оперта на вродженій кожній дитині інтуїції» [56, с. 7]. Тодішні вчені обґрунтовували методологічний підхід, згідно з яким у кожній дитині наявна певна першооснова, що через ціле життя підтримує в ній бажання до праці. Завдання педагога полягало якраз у тому, щоб визначити її і покласти в основу виховання й навчання.

Упродовж 1933—1934 рр. П. Мечник очолював педагогічну секцію Української поради для вибору звання у Львові — заснованої при товаристві «Рідна школа» у складі чотирьох секцій (педагогічної, лікарської, економічно-статистичної та фахового шкільництва) під загальним керівництвом Олени Степанів. Перед цією громадською організацією стояло завдання пошуку української молоді, яка мала б задатки для відповідних професій. Зокрема очолювана П. Мечником секція повинна була шляхом співпраці з провідними українськими педагогами, вчителями середніх та початкових шкіл проводити відповідні дослідження та надавати консультації випускникам шкіл під час вибору ними своєї майбутньої професії. Водночас у перший рік роботи організації П. Мечник паралельно тимчасово виконував обов'язки «психотехніка» цієї організації⁶. Організатори стверджували, що «особливо українські батьки і матері повинні покинути стару й шкідливу звичку пускати своїх дітей у світ на лас-

ку сліпої долі. Вони повинні знати, де існують ще можливі вигляди на працю й до якої саме праці здатна їх дитина. Всі вказівки й практичні поради в тій справі дасть їм своя «Українська Порада для вибору звання у Львові»» [40]. У перший рік діяльності ця організація орієнтувалася на роботу з випускниками 6—7 класів народних шкіл [40; 46, арк. 3].

Продовжуючи роботу цієї Ради, упродовж лютого — квітня 1934 р. провідні члени Товариства «Рідна школа», низка авторитетних педагогів та вчених у приміщенні його Головної управи на вул. Словацького, 14 (3 пов.) прочитали серію лекцій із ділянки професійного порадиництва, психології, суспільної економіки та гігієни. Зокрема, першу з них на тему «Психотехніка та її значіння для практичного життя» у суботу 17 лютого прочитав проф. П. Мечник [41].

У 1934 р. він опублікував велику наукову статтю «Індивідуальні характеристики шкільних дітей» з докладною характеристикою методики використання індивідуального листка для вивчення школярів, яка вийшла друком на шпальтах журналу «Шлях виховання і навчання», а також у формі окремої брошури [58]. Паралельно педагог опублікував коштом «Рідної школи» «Індивідуальний листок» (у двох частинах), який широко використовували для вивчення задатків конкретних школярів [55; 56]. Друга частина цього видання якраз і була коротким витягом у більш публіцистичній формі основних ідей із вище згаданої статті.

А вже в серпні 1934 р. на сторінках «Діла» він опублікував 9 об'ємних фейлетонів під загальною назвою «Психотехніка й її роля у професійному порадицтві», де докладно розповів про цей науковий підхід та його переваги з точки зору тогочасної північноамериканської та європейської науки та особистого досвіду. Зокрема він стверджував, що «Подвійна ціль психотехнічних дослідів людини: селекція й порадицтво. Подавши ось так коротенький погляд на справу психологічної, аналізи фахів, слід нам перейти до другого з черги завдання психотехніки, яке полягає на перевірненні психофізичних диспозицій та здібностей у кандидатів і сп[р]ямуванні їх до відповідного фаху, в залежності від тих здібностей. І тут [...] є можливі два випадки: Адепт якогось одного, конкретного

⁶ Психотехніка (від грец. душа, й дав.-гр. «вміння», «майстерність», «мистецтво») — галузь психології, що поширилась упродовж першої третини ХХ ст. у країнах Західної Європи та Північної Америки, вивчала додаток психології до вирішення практичних питань, пов'язаних із психологією праці, профорієнтацією та профвідбором. У наш час зміст психотехніки, її проблеми і методи увійшли до сфери прикладної психології: психології праці, організаційної психології, інженерної психології.

фаху бажає довідатись, чи він до цього саме фаху надається, а другий випадок: кандидат не намітив собі ще жадного означеного фаху, він сам не знає, що з собою почати і саме тому шукає ради, до якої професійної праці його здібності найкраще підходять. В першому випадку психотехнік пере-вірює, чи є згідність між психофізичними диспозиціями кандидата й вимогами вибраної ним самим професійної праці, в другому випадку — він мусить розслідувати цілу психофізичну структуру одиниці і зпоміж усіх занять підшукати й до-радити кандидатів найбільш для нього відпо-відне» [57, ч. 224, с. 6]. Також охарактеризував опублікований того ж року вже згаданий «Індивіду-альний листок» [55; 56]. Зупинився П. Мечник й на характеристиці специфіки та перших результатів ро-боти Української поради для вибору звання, причини скептичного ставлення до неї у окремих представни-ків тогочасного українського суспільства Галичини, цілях та перспективах подальшої праці [57].

У 1934 р. П. Мечник був членом редколегії жур-налу «Українська школа» як друкованого органу Товариства «Учительська громада» у Львові [68, с. 435]. А в 1938 р. саме у цьому виданні він опу-блікував ще одну статтю «Психотехніка на послугах школи», що стала продовженням його попередніх студій із відповідної проблематики, а водночас значною мірою їх підсумувала, дозволила критично по-дивитися на кількарічний досвід використання таких анкет у навчальних практиках педагогів міжвоєнної Польщі. Передовсім він різко та досить аргументо-вано розкритикував плани польської шкільної вла-ди запровадити психотехнічні дослідження під час вступних іспитів до першого класу загальноосвітньої гімназії, позаяк запропонований владою спосіб їх ма-сового застосування грубо порушував загальноприй-няті в тодішній світовій практиці методи, а тому міг радше зашкодити дітям [59].

На окрему увагу заслуговує і співпраця П. Меч-ника з НТШ, проте це питання досі залишається малодослідженим. З архівних матеріалів відомо, що він став членом Товариства ще напередодні Першої світової війни (збережена в архіві його заява на вступ датована 24 грудня 1913 р.) [69, арк. 10].

П. Мечник, як і більшість його колег, національ-но свідомих українців, упродовж міжвоєнного пері-оду брав систематичну участь у громадському жит-

ті. Однією з форм такої роботи був збір грошових пожертв на різні громадські цілі. Так, у 1927 р. він разом із колегами з Філії Академічної гімназії до-лучилися до збору пожертв на Український город у Львові, тобто власний спортивний майданчик за Стрийською рогачкою, який мав стати основною ло-кацією для численних спортивних та інших заходів членів українських спортивно-руханкових товариств. Зокрема тоді о. Гавриїл Костельник пожертвував 5 дол., проф. Степан Гайдучок — 3 дол., проф. По-лек, П. Мечник, Л. Турчин, В. Білинський — по 2 дол., д-р Ф. Колесса, В. Козак, директор Ярос-лав Вербицький — по 1 дол. [39].

У 1939 р. ще наприкінці польського панування в Га-личині П. Мечник підготував об'ємне історичне до-слідження «Огляд минулого філії академічної гімназії» (бл. 10 авт. арк.) [46, арк. 3]. Проте, як стверджу-вав сам автор на початку вересня 1940 р., «з огля-ду на політичні події та зміну структури шко-ли (восени 1939 р. радянська влада реорганізувала її в СШ № 2. — І. Г.) праця стратила свою акту-альність і щойно після відповідної перевірки можна буде її оголосити друком» [46, арк. 3 зв.]. Іншими словами, педагог і сам прекрасно усвідомлював, що його праця написана з українських національних по-зицій і висловлені в ній ідеї та представлений погляд на роль Академічної гімназії для розвитку українського руху зовсім не відповідають тим ідеям, які в той мо-мент прививала радянська влада. Подальша доля цьо-го рукопису, на жаль, невідома [46, арк. 3].

Від початку більшовицької окупації Західної Укра-їни у вересні 1939 р. і до 15 січня 1940 р. П. Мечник працював учителем у СШ № 1, що була організо-вана на базі колишньої польської гімназії. Водночас за сумісництвом від 13 вересня 1939 р. до початку 1940 р. виконував обов'язки директора курсів з під-вищення кваліфікації учителів при Обласному ме-тодичному кабінеті [46, арк. 2, 4 зв.]. На початку 1940 р. згаданий кабінет реорганізували в Облас-ний інститут вдосконалення вчителів, тож від 16 січ-ня П. Мечник перейшов на роботу в цей Інститут за основним місцем праці. Від березня того ж року його призначили завідувачем відділу курсових та ма-сових заходів цього Інституту. Проте вже 5 травня 1940 р. він перейшов на посаду вчителя СШ № 2, де працював до кінця літа того ж року [21, с. 66; 24, с. 386; 46, арк. 2, 4 зв.]. Одночасно від 10 травня

до 30 червня 1940 р. за сумісництвом педагог читав курс української мови (8 год. на тиждень) для аспірантів і клінічних ординаторів новоствореного Львівського медичного інституту [46, арк. 2—2 зв., 4 зв.]. Відзначимо, що це був його перший досвід викладання у вищій школі.

Восени 1939 р. радянська влада провела українізацію Львівського університету, якому невдовзі присвоїли ім'я Івана Франка. Одним із важливих компонентів цього процесу було запрошення на викладацькі посади багатьох знаних українських педагогів і вчених, переважна більшість із яких в умовах польської окупації краю не мали доступу до університетських кафедр. А вже з вересня 1940 р. до викладацької роботи в університеті запросили й П. Мечника. Зокрема він упродовж одного навчального року аж до вибуху німецько-радянської війни працював старшим викладачем української мови [46, арк. 2 зв., 4 зв.]. Тодішній університетський референт, а згодом в еміграції чільний член ОУН-м Зенон Городиський (1915—2002) у своїх спогадах писав: «*Це був безперечно важний момент, коли взяти до уваги довголітню історію боротьби галицьких українців за університет за австрійських і польських часів та доступ української молоді до вищих студій. А тут одним «указом» залагоджено цю болючу справу і наша молодь — «сини і дочки селян, робітників і трудової інтелігенції одержали можливість «безкоштовної освіти». Чимало українських професорів також запрошено до научного складу, щоби тільки згадати декого: проф. В. Сімовича, проф. Івана Крип'якевича, д-ра Давидяка, проф. Мечника, д-ра Марітчака, д-ра Топольницького, з молодших д-ра Ю. Фединського і тоді мґра О. Вороняка. Треба сказати, що особисто новопризначений ректор проф. М. Марченко дбав про те, щоби змінити характер професорського, студентського і адміністраційного складу університету, коли взяти до уваги наявний його стан в той час» [70].*

Станом на вересень 1940 р. П. Мечник разом із дружиною та 17-річною дочкою (студенткою музичної консерваторії) проживали на вул. Острозьких, 7, кв. 1 [46, арк. 2 зв., 5 зв.].

Кардинально змінилось життя П. Мечника в умовах німецької окупації Львова, коли покращились умови для розвитку українського шкільництва

та громадського життя. Вже 6 липня 1941 р. у місті провели зустріч понад 70 чільних представників місцевої української громадськості (серед них був і П. Мечник) «*у справі консолідації всіх сил довкола ідеї відбудови української державності*». Перед ними зачитали звіт про вже проведену роботу на цій ниві зусиллями представників ОУН(б). Учасники зборів підтримали аналогічні збори, що були проведені українськими вченими у Кракові ще 22 червня 1941 р. та закликали всіх українських патріотів «*об'єднати у велику історичну хвилину всі творчі сили для розбудови української самостійної держави, підчиняючися Державному Проводові проголошеному у Львові в дні 30 червня 1941 р.*» [42].

Від жовтня — листопада 1941 р. П. Мечник працював директором відновленої І української чоловічої державної гімназії (знаходилась на тодішній вул. Фірстенштрассе — Сапіги) (правонаступниця Академічної гімназії) [21, с. 65, 67, 68; 23, с. 381; 26, с. 485, 486; 43]. Педагог користувався значним авторитетом серед колег та учнів. У липні 1942 р. вчителі й учні І Державної гімназії з українською мовою навчання з нагоди іменин їхнього директора П. Мечника зібрали для «фонду допомоги студіючій молоді (КоДУС)» пожертву в сумі 1770 злотих [44; 45]. Згодом один із його колишніх учнів Теодор Мацьків згадував, що «*останнім (шостим. — І. Г.) директором [Академічної гімназії], за часів німецької окупації, був її абітурієнт, довголітній проф. Петро Мечник, який загинув від кулі НКВД*» [15]. Відзначимо, що у повоєнні роки у середовищі української діаспори його зараховували до числа чільних викладачів Академічної гімназії (а не лише її Філії): «*Кому тільки з сучасників не забалося б увійти в пороги рідної святині навчання й виховання (т. зв. «кузні характерів») цілих поколінь національного проводу в західній Україні, нашому П'ємонті, в тому першого директора школи о. Василя Ільницького, суспільно-політичного діяча Юліяна Романчука, чи таких видатних професорів, як о. Омелян Огоновський, Анатоль Вахнянин, Іван Боберський, Михайло Тершаковець, Степан Шах, Володимир Радзкевич, Ярослав Біленький, Петро Мечник, Мирон Зарицький та інші, або ж славних учнів «Академічної» — Архиепископа Івана Бучка, ген. УПА Тараса Чупринки (Романа Шухевича)*» [29].

Мало відомо по долю сім'ї П. Мечника наприкінці німецької окупації, коли багато представників української інтелігенції, не бажаючи знову опинитися в «радянському раю», виїжджали на Захід у пошуках кращої долі. Дружина педагога Неоніла разом із дочкою Ольгою емігрувала на Захід, згодом опинилася в Північній Америці, займалася громадською діяльністю⁷ [30, с. 208; 34, с. 251]. Досі відкритим залишається питання, чи П. Мечник тоді свідомо залишився у Львові, чи якісь інші обставини перешкодили йому емігрувати разом зі сім'єю? Неоніла Мечник померла у США в 1979 р. Під повідомленням про її смерть підписані дочка Ольга та зять Ярослав Чипак [72].

У повоєнні роки П. Мечник проживав на вулиці Личаківській, буд. 91 (в той час окупанти називали її вул. Леніна) [48, арк. 3, 10]. З наявних документів достеменно невідомо, де він працював упродовж перших кількох місяців після другого приходу радянської влади до Львова, тобто від липня до кінця 1944 р. Постає закономірне питання: чому він не повернувся до педагогічної роботи? Це, очевидно, можемо пояснити з одного боку його віком (на той момент йому вже виповнилося 59 років), або ж боязню того, що нова влада пригадає йому той факт, що в період німецької окупації він був директором української гімназії [14, с. 154].

Офіційно на роботу він влаштувався лише у січні 1945 р. Його вибір упав на ДЕМ, який тоді знаходився в одному з будинків колишнього НТШ [8, с. 179]. На жаль, досі не відомі обставини його працевлаштування саме в цій інституції, на роботу куди в перші повоєнні роки змогли влаштуватися чимало знакових постатей для української науки, освіти, культури та суспільного життя попередніх десятиліть. Тут могло

⁷ Цікаво відзначити, що біографічну довідку про П. Мечника планували вмістити видавці словникової частини «Енциклопедії українознавства». З цією метою в 1961 р. Софія Янів від імені секретаріату редколегії цього видання зверталася до Лідії Бурачинської (1902—1999) із проханням попросити його дружину, яка після війни теж опинилася в діаспорі, написати біографічні відомості про нього. Проте відповідних контактів їм так, очевидно, й не вдалося налагодити [71, с. 208, 209, 211]. Тож в підсумку окрема стаття про нього у згаданому виданні так і не була вміщена. Знаково, що рівно через 60 років після того підготовлена ця перша об'ємна наукова стаття про життєвий шлях та наукову спадщину П. Мечника.

позначитися кілька чинників. По-перше, він був шанованим в українському середовищі міста громадським діячем та педагогом. По-друге, ще в період учителювання в гімназіях Львова у міжвоєнний період його шляхи часто перетиналися з низкою українських народознавців старшого покоління з середовища Етнографічної комісії НТШ, які в повоєнні роки працювали в ДЕМ та Львівському відділенні Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (далі — ЛВ ІМФЕ) (Філарет Колесса (очолював обидві інституції аж до моменту смерті у березні 1947 р.), Осип Роздольський, Іван Крип'якевич та ін.). А по-третє, сфера його наукових зацікавлень у попередні десятиліття на стику психології, філософії та педагогіки нерідко перетиналася із традиційною культурою.

15 січня 1945 П. Мечника прийняли на посаду старшого наукового співробітника ДЕМ [48, арк. 37 зв.—38]. А вже 1 березня того ж року його перевели на посаду завідувача одного з відділів музею [48, арк. 3, 37 зв.—38], проте досі не вдалося точно визначити, який саме з тогочасних відділів. Упродовж серпня — вересня 1945 р. на період відпустки Ф. Колесси (у зв'язку з хворобою) П. Мечник навіть тимчасово виконував обов'язки директора музею [48, арк. 37 зв.—38]⁸. Такий вибір можемо пояснити значним адміністративним досвідом П. Мечника.

Упродовж квітня — жовтня 1945 р. П. Мечник також брав участь у засіданнях наукового семінару співробітників ЛВ ІМФЕ, на яких обговорювали рукопис праці Василя Пастущина «Село Дрочево Берестейського району на Поліссі» (30.04.1945 р.) [49, арк. 17], доповідь дослідника з Житомира Федчишин «Філософський світогляд великого російського і українського народів у прислів'ях (фольклор і філософія)» (19.06.1945 р.) [49, арк. 19—19 зв.], доповідь київської фольклористки, старшого наукового співробітника ІМФЕ АН УРСР Галини Сухобрус «Генеза і розвиток уявлень про долю у східних

⁸ У праці Ф. Колесси «Обнова...» єдина згадка про П. Мечника стосувалася саме його участі у ювілейній сесії в грудні 1945 р., при цьому автор назвав його тут «директором музею» (хоч реально на момент проведення вказаного заходу останній цих обов'язків уже не виконував) [7, с. 48]. Саме з цим пов'язаний і той факт, що І. Коваль-Фучило у коментарях подала, що він деякий час був навіть директором ДЕМ в 1945 р. [7, с. 126]. Про цей факт його біографії згадано й у найновішій енциклопедичній статті про цього діяча [10, с. 316].

слов'ян», яка була частиною її дисертаційного дослідження на тему «Генетичне коріння народних уявлень про долю» (12.10.1945 р.) [49, арк. 20 зв.]. А 24 грудня 1945 р. він був серед учасників спільного засідання колективу наукових співробітників ЛВ ІМФЕ та ДЕМ, на якому Ф. Колесса виступив із доповіддю «Відгомони класової боротьби в дореволюційному фольклорі» [49, арк. 29].

29 грудня 1945 р. П. Мечник взяв участь в ювілейній науковій сесії з нагоди 50-ліття створення ДЕМ (своє коріння ця інституція в той час вела від заснованого у 1895 р. Музею НТШ), серед гостей якої були академіки Микола Бажан та Максим Рильський з Києва. До програми заходу ввійшла низка наукових доповідей, що стосувалися матеріальної культури («Одяги доісторичних слов'ян» Василя Пастущина, «Орнамент українських писанок» Михайла Скорика, «Художні металеві вироби гуцулів» Любові Сухої, «Мистець-етнограф» Олени Кульчицької, «Франко-етнограф» Ольги Дучимінської) та етнографічного музейництва («Львівський етнографічний музей за 50 літ існування» Ірини Гургули, «З питань музейницької праці» Євгенії Овсієнко, «Обласні музеї на території Західної України» М. Скорика, «Парк української культури» Володимира Паньківа). Натомість доповідь П. Мечника «Гуцульський поховальний обряд» стала єдиною із ділянки духовній культурі [7, с. 47—49, 142—150, 205—209; 49, арк. 85—88]. Матеріали цієї конференції невдовзі планували опублікувати, але цей задум не вдалося реалізувати, причиною чого, на наше глибоке переконання, передовсім слід вважати методологічні підходи більшості авторів, які ще були дуже далекими від марксистсько-ленінської науки [7, с. 144, 194]. На жаль, доля рукописів більшості зі згаданих доповідей є невідомою (в архівах збереглися лише машинописи праць П. Мечника та В. Паньківа) [7, с. 144, 194, 195; 73, с. 228].

У статті про роботу народознавчих осередків Львова Ф. Колесса вказав, що ця доповідь П. Мечника називалася «Гуцульський поховальний обряд» і вона була частиною його великого дослідження «Народні звичаї на Гуцульщині, як залишки давнього анімістичного світогляду» [7, с. 48]. Натомість у переліку доповідей науковців АН УРСР, що були виголошені в 1945 р. вона фігурує під назвою «Гуцульський поховальний обряд і теорія оживання при-

мітивізму» [12, с. 492]. У зв'язку з тим, що згадана доповідь досі так і не була опублікована, про неї не знайдемо згадок у дослідженні Івана Симоненка⁹ про ігри при покійнику [74], в історіографічній розвідці Романа Гузія про історію дослідження поховальної обрядовості українців Карпат [75] та в інших спеціальних публікаціях із ділянки поховально-поминальної обрядовості.

В архіві Інституту народознавства НАН України зберігся машинопис цього дослідження обсягом 22 аркуші [51], в якому є окремі правки ручкою (редагування, виправлено друкарські хиби та дописано окремі підрядкові покликання) та олівцем. На ньому стоїть архівний штамп із датою 22 грудня 1945 р., тобто очевидно це якраз і є текст виступу П. Мечника на ювілейній конференції. На першому аркуші вказана назва роботи «Гуцульський поховальний обряд і теорія оживання примітивізму».

До збереженого машинопису увійшло кілька частин цього дослідження, які позначені римськими цифрами (I, II, III), але не мають назв. Кожна з них складається з кількох менших підрозділів:

[Част.] I (вступна):

1. Анімістичні елементи в світогляді і побуті гуцулів (арк. 1—3).

2. Своєрідний характер гуцульських народних обрядів (арк. 3—6).

[Част.] II.

1. Основні мотиви поховального ритуалу (арк. 6—7).

2. Роль «земляних богів» (арк. 7—8).

⁹ Один із найавторитетніших дослідників українців Закарпатської області другої половини 1940-х—1950-х років, упродовж 1951—1957 рр. працював старшим науковим співробітником відділу етнографії новоствореного Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР. Під час експедицій 1945 — початку 1950-х років численними місцевостями Закарпатської області він зібрав чимало цінних відомостей про поховальну обрядовість. У 1947 р. у статті про побут населення Закарпаття дослідник увів у науковий обіг низку нових описів ігор при покійнику, зауваживши, що частина з них нагадує давні обряди юнацьких ініціацій [76, с. 81, 84—87]. А в 1954 р. він опублікував окрему статтю з відповідної проблематики [75], що мала стати підрозділом його майбутньої докторської дисертації про традиційну та сучасну культуру та побут українців зазначеної області [77]. На відміну від П. Мечника дослідження І. Симоненка вже були написані у дусі марксистсько-ленінської методології.

3. Примітивні засоби охорони перед злими духами і похоронні голосіння (арк. 8—9).

4. Стереження мерця («посижіне») (арк. 9—11).

5. Обрядові забави біля мерця (арк. 11—15).

6. Інші засоби боротьби зі смертю (арк. 16—18).

[Част.] III.

1. Теорія «хвилевого відживання» примітиву (арк. 18—19).

2. Відкинення теорії «відживання» (арк. 19—22).

3. Де отже шукати джерел гуцульського примітивізму? (арк. 22) (на останній сторінці машинопису є лише один великий неповний абзац цього підрозділу, проте й він перекреслений олівцем, а знизу сторінки тим же олівцем дописано «*Диви рукопис!*» [51, арк. 22]).

Перша частина носить вступний характер, де автор вказав на стан збереження традиційної духовної культури гуцулів та її значний науковий потенціал. П. Мечник поставив перед собою завдання простежити елементи примітивного анімізму, яких, за словами вченого, на той час «на Гуцульщині [...] ще так багато і вони такі живі, свідомість гуцула так запрятана ними, а віра й переконання в дійсність усіх цих надприродних істот і в їхній постійний вплив на всеньке життя і долю гуцула і його маржини така велика й непохитна, що, скординовуючи оцю свою віру й думки з відповідною до цього поведінкою, — гуцул створює довкруги себе світ екзотики, світ містики, світ давньо-минулого примітиву, якого в такій формі і в такому насилленні не знаходимо вже в ніякому кутку Європи» [51, арк. 2].

У другій частині вчений подав перелік виділених ним п'яти «основних мотивів похоронного ритуалу», але основну увагу зосередив на останньому з них — «боротьбі примітивної громади зі самою смертю, яку намагається вона перемогти, подібно як лєтартію та омлівання, яких звичайно не відрізняє від смерті» [51, арк. 6]. Зокрема, з цим мотивом він пов'язував такі звичаї як примітивні практики «земляних богів», до певної міри голосіння або «приказування», але передовсім — стереження померлого («посижіне») разом із іграми та забавами біля мерця; обрядодії, які «*доконуються в зв'язку з вірою у мертвячу силу трупа*» [51, арк. 6].

Натомість у третій частині дослідження автор проаналізував погляди прихильників та противни-

ків теорії «хвилевого відживання» примітиву, згідно з якою примітивні, дологічні залишки, що сховані в підсвідомості людини, під впливом сильного емоційного потрясіння у зв'язку зі смертю дорогої особи тимчасово відновлюються та створюють психологічні ситуації, що аналогічні до давньої примітивної дійсності. Проте в підсумку він дійшов висновку, що «*ні складна теорія Леві-Брюля, ні гарна й глибоко подумана концепція К. Грушевської нашої проблеми не розв'язують*» [51, арк. 22]. Зрештою дослідник спробував підійти до вирішення цієї проблеми з іншого боку без застосування окремих гіпотез чи теорій, а пошукати джерела «гуцульського примітивізму» та аналогічних пережитків, що характерні для низки інших народів Карпат та Балкан. Зокрема в останньому підрозділі П. Мечник спробував пов'язати ці культурні явища зі спільними пережитками культури колишніх фракійських племен, що проживали на окреслених теренах ще до слов'янського розселення [51, арк. 22]. Щоправда, той факт, що єдиний абзац третього підрозділу (він обірваний посеред речення), що увійшов до збереженої частини машинопису, є перекреслений олівцем, схиляє до думки, що можливо П. Мечник під час обговорення роботи з колегами змінив свої погляди стосовно того, де ж все-таки слід шукати джерел «гуцульського примітивізму», тому й був підготовлений поправлений рукопис, проте його доля невідома.

Як показує аналіз збереженого машинопису, основну джерельну базу цього дослідження склали описові праці про гуцулів кінця XIX — першої третини XX ст., передовсім авторства В. Козарищука (1889), Раймунда Фрідріха Кайндля (1894), Антона Онищука (матеріали зі с. Зелениця), Петра Шекерика-Дониківа (матеріали зі с. Голови на Косівщині), Михайла Коцюбинського, Гната Хоткевича та ін. Водночас П. Мечник жодного разу не згадав про використання власних польових етнографічних матеріалів. Важливим теоретичним підґрунтям для П. Мечника послужила стаття Зенона Кузелі про сидіння та забави при покійнику в українській традиції [78].

Свідченням високого рівня підготовки П. Мечника є проведений ним аналіз поглядів низки авторитетних західноєвропейських вчених (і не лише етнологів чи антропологів) другої половини XIX —

першої половини ХХ ст. відносно досліджуваної ним проблеми: французів Люсьєна Леві-Брюля та Вальтера Лур'є, чеха Ченєка Зібєрта, поляка Адама Фішєра, англійського соціолога Герберта Спенсєра, німецького психолога Вільгельма Вундта, представників Відєнської школи Вільгельма Шмідта та ін. З радянських етнографів П. Мєчник кілька разів покликається лише на праці відомого дослідника корінних етносів о. Сахалін та Сибіру Лева Штернєрга (1861—1927) (передовсім на його статтю у лєнінградському журналі «Етнографія» (1926, № 1—2)), який насправді в той час ще був прихильником еволюціоністських ідей, а не марксистської методології [79, с. 114; 80, с. 161]. Водночас слід відзначити високі оцінки праць видатних українських учєних Федора Вовка, Михайла та Катєрини Грушєвських, постаті яких тодішньою наукою вже згадувались лише з епітетом «буржуазний націоналіст».

Провєдений аналіз тексту збереженого в архіві фрагменту роботи та згадок про це дослідження в інших джерєлах дає можливість зробити кілька важливих висновків:

По-перше, цей варіант дослідження був завершений дєсь наприкінці 1945 р. на основі давніших напрацювань П. Мєчника. Проте співвідношення між тими давнішими напрацюваннями та текстом, написаним безпосередньо у 1945 р., досі залишається відкритим. Про особливу новизну в плані джерєльного матеріалу тут говорити не доводиться, проте це дослідження П. Мєчника слід радше розглядати як цікаву пам'ятку етнологічної думки, що була створєна в середині 1940-х років представником Львівського етнологічного центру.

По-друге, в наявних докумєнтах нїде немає плану та структури цього дослідження, проте можемо припустити, що підрозділ III.3 був останнім, у ньому пїводились загальні висновки цього дослідження.

По-трєтє, стосовно ж варіантів цього дослідження, які були пїдготовлені П. Мєчником станом на грудєнь 1945 р., слід говорити щонайменше про три:

№ 1. рукопис, який можемо датувати кінцем осєні — груднем 1945 р. (його доля невідєма);

№ 2. збережений в архіві машинопис (22 арк.), який зараз становить неповний варіант рукопису № 1. Можемо припустити, що первісно машинопис був на один чи кілька аркушів більшим та по-

вністю відповідав рукопису № 1. Проте пїсля обговорєння цієї праці з колегами або ж виступу на ювілейній сєсії П. Мєчник відмовився від своєї гїпотєзи про походження численних пережитків у традиційній культурі низки народів Карпато-Балканського рєгіону від фракійських племен. З огляду на це він повністю відкинув перший варіант підрозділу III.3, а тому початок цього підрозділу на арк. 22 був перекреслений, а інші аркуші з текстом цього підрозділу взагалі усунуті з машинопису;

№ 3. новий варіант рукопису підрозділу III.3, де П. Мєчник висловив якїсь інші думки стосовно походження пережитків у духовній культурі гуцулів. Про нього згадано в правках, що були зроблені олівцєм на останній сторінці збереженого машинопису, проте доля цього рукопису як і його зміст, на жаль, невідємі.

По-чєтверте, на цьому дослідженні П. Мєчника, як і на тогочасних працях бїльшості представників Львівського етнологічного осєредку, практично не позначилась марксистсько-лєнінська методологія. Відзначимо, що обидві ці тенденції були характерні для значної частини праць львівських етнологів сєредини 1940-х років (В. Пастушина, Л. Сухої та ін.) [4, с. 261; 73, с. 35, 46, 51]. З іншого боку, працю П. Мєчника слід розглядати як цікавий зразок міждисциплінарних студій, позаяк при її пїдготовці автор використав свою добру обізнаність з психологічною проблематикою та відповідною лїтературою.

По-п'яте, збережений в архіві машинопис мав стати частиною бїльшого дослідження про духовну культуру гуцулів, над яким П. Мєчник працював у наступні роки.

З 1 квітня 1946 р. постановою Президії АН УРСР (протокол № 6 від 3 квітня 1946 р.) П. Мєчника перевели на посаду старшого наукового співробітника Музею (зі званням молодшого наукового співробітника) [48, арк. 37 зв.—38]. А вже 7 травня 1946 р. наказом Комітєту Культурної освїти установ при Раді народних комісарів УРСР № 141 від 12 липня 1946 р. його призначили на посаду в. о. вченого секретаря музею, позаяк відповідної одиниці у штатному розписі музею не було [48, арк. 3—9, 37 зв.—38]¹⁰.

¹⁰ Аналогічно була тоді ситуація й у ЛВ ІМФЕ, де такі ж функції без відповідної ставки тривалий перїод виконував Михайло Скорик [49, арк. 25].

9 серпня 1946 р. П. Мечника обрали до вченої ради ДЕМ, до якої також увійшли академіки Ф. Колесса (директор ДЕМ), Василь Щурат (директор Наукової бібліотеки АН УРСР), проф. Іван Крип'якевич (керівник Львівського відділення Інституту історії України АН УРСР, а за сумісництвом завідувач відділу народної техніки ДЕМ), Олена Кульчицька (заслужений діяч мистецтв УРСР, в. о. завідувач ДЕМ), Ірина Гургула (заступник директора по науковій частині ДЕМ), Степан Щурат (в. о. вченого секретаря Львівських установ АН УРСР, старший науковий співробітник ДЕМ) [49, арк. 30].

Упродовж 1946 р. П. Мечник був постійним учасником наукового семінару співробітників ДЕМ, часто за участі й науковців ЛВ ІМФЕ, на багатьох із них виступав секретарем засідання [49, арк. 22, 31, 36—40]. Саме на засіданні наукового семінару ДЕМ упродовж листопада — грудня 1946 р. П. Мечник виголосив три доповіді із серії «Радянська етнографія, її цілі і методи», що було важливим компонентом оволодіння представниками тодішнього львівського етнологічного центру марксистсько-ленінською методологією. На жаль, доля текстів його доповідей нам невідома, проте досить широке уявлення про їхню структуру можна скласти на основі збережених в архіві протоколів цих засідань. Зокрема, 13 листопада 1946 р. він виголосив доповідь «Буржуазна етнографія на Заході під кінець XIX і на початку XX ст.». На засіданні були присутні усі наукові співробітники ДЕМ та троє науковців із ЛВ ІМФЕ, а в обговоренні найактивнішу участь брали І. Крип'якевич, І. Гургула, Д. Фіголь, М. Козакевич та Ф. Колесса (головував на засіданні). І хоча в назві доповіді верхня хронологічна межа вказана як початок XX ст., проте реально тут представлено основні течії західноєвропейської етнології та антропології до 30-х років XX ст. Наведемо план цієї доповіді:

«І. Перегляд історичного розвитку західноєвропейської етнографії.

ІІ. Важніші напрямки і досягнення:

1) відносно питання первісних форм суспільного розвитку людства (Л. Морган і його противники);

2) відносно проблеми про походження т.зв. паралелізмів у культурі:

а) психологічна-еволюційна (класична) школа;

б) культурно-історична школа (школа «культурних кругів»);

3) Відносно проблеми про первісне (примітивне) мислення:

а) класична школа і теорія анімізму;

б) теорія преанімізму;

в) соціологічна школа Дюркгейма;

г) теорія дологічного мислення Леві-Брюля;

д) патологічне мислення і психоаналіз Фрейда.

ІІІ. Невдалі спроби визначення завдань, предмету і методів етнографії на з'їзді німецького т[овариств]а: Гезельшафт фюр Фелькеркунде — в 1929 р.» [49, арк. 47].

27 листопада П. Мечник виголосив другу доповідь на тему «Радянська етнографія до Великої Вітчизняної війни». На цьому засіданні були присутні 19 наукових співробітників ДЕМ та ЛВ ІМФЕ, а головувала заступниця директора ДЕМ із наукової роботи І. Гургула. Сама доповідь охоплювала наступні пункти:

«1) Загальний погляд на дореволюційну етнографію в Росії;

2) Радянська етнографія і головні етапи її розвитку:

а) перший етап: 1917—1929 рр. (залишки ідеології ліберальної буржуазії і великодержавного шовінізму в рад[янській] етнографії цього періоду. Конференція етнографів Москви і Ленінграда в 1929 р.);

б) Другий етап: 1929—1932 рр. (зворот у напрямі марксо-ленінської ідеології та вивчення процесу соціалістичного будівництва);

в) Третій етап — після 1932 р. (Всеросійська археологічно-етнографічна нарада в Ленінграді в 1932 р. Етнографія — як допоміжна історична дисципліна. Предмет етнографії — на основі резолюції наради);

3) Наукова сесія Відділу суспільних наук АН УРСР у 1938 р. і стаття акад. В.В. Струве в «Сов[етской] Этнографии» в 1939 р. кн. 2 п. з. «Сов[етская] Этнография и ее перспективы» [49, арк. 50].

Попри заявлену тему про радянську етнографію, перша частина доповіді містила короткі відомості про розвиток етнографії в Російській імперії, натомість в двох інших частинах представлено основні віхи розвитку етнографії в Радянській Росії до кінця 1930-х років. Як справедливо відзначає І. Коваль-Фучило, «згідно з новими радянськими віяннями, здійснювати поділ історії науки довелося не за

науковими здобутками і фундаментальними дослідженнями чи науковими школами, течіями, а за нарадами, з'їздами і конференціями» [7, с. 29]. З іншого боку, зі зрозумілих причин в структурі доповіді майже не представлені тогочасні дослідження українських вчених.

Натомість останню з циклу доповідь на тему «Сучасна радянська етнографія» П. Мечник представив на засіданні наукового семінару ДЕМ 11 грудня 1946 р. за участі 21 наукового співробітника згаданих вище львівських інституцій за головування акад. Ф. Колесси. І знову ж таки, змушені обмежитись лише наведенням плану самої доповіді, в якій автор на основі найновіших на той момент публікацій спробував представити основні тенденції розвитку та завдання етнографічної науки в Радянському Союзі в період німецько-радянської війни та повоєнні роки:

«1) Коротке резюме попередньої доповіді;

2) Радянська етнографія в рр. В[еликої] Вітчизняної війни;

3) «Этнография и современность» — стаття проф. Толстова:

а) завдання рад[янської] етнографії у відношенні до фашистсько-расистських ідей та теорій;

б) «Радянська школа в етнографії»:

аа) поняття «культурних зон» і «культурних провінцій (областей)» у відріженні від поняття «культурних кругів»;

бб) проблема етногенеза й історичної етнографії:

вв) основні положення, що їх радянська етнографія вважає твердо доказаними і некритично устійненими:

гг) складні і менше розроблені проблеми, які дожидають ще свого вирішення;

4) Критичні завваги і висновки» [49, арк. 51].

У протоколі засідання стверджено, що після доповіді відбулася жвава дискусія, учасники якої (Ф. Колесса, І. Гургула та Д. Фіголь) вказали на значну актуальність порушених у доповіді П. Мечника проблем, а також стверджено потребу присвятити їм більше уваги на наступних засіданнях семінару [49, арк. 51]. Зі сказаним важко не погодитись, позаяк всі співробітники ДЕМ та ЛВ ІМФЕ прекрасно розуміли, що не залежно від їхнього бажання, наукових зацікавлень, методологічних підходів, прихильниками яких вони були до того, всім їм необхідно освою-

вати «єдиновірний марксистсько-ленінський підхід». Проте, як показав подальший досвід Львівського етнологічного осередку, до початку 1950-х років більшості з них давалося це не просто, у зв'язку з чим їхні індивідуальні та колективні теми різко критикували та не допускали до друку.

Підсумовуючи, слід відзначити, що це було цікаве та комплексне напрацювання, а його прикладний аспект для тогочасних львівських етнологів важко переоцінити. Проте ці виступи ще потребують більш докладного вивчення, передовсім із метою з'ясування джерел та авторського внеску в це дослідження. Можемо з високою вірогідністю припустити, що найбільшим був вклад автора саме в підготовку першої доповіді, де виокремлено та охарактеризовано низку етапних шкіл в західній науці. Відзначимо той факт, що у розвідці про гуцульську поховальну обрядовість П. Мечник широко залучив праці європейських етнологів кінця ХІХ — першої чверті ХХ ст., що може бути доказом того, що він був з ними добре знайомий з відповідними публікаціями ще з міжвоєнного періоду. Іншими словами, у першій із згаданих доповідей він використовував і власні напрацювання, оцінки праць знакових постатей етнологічної науки, щоправда мусів їх подавати під критичним кутом зору. Тож для цього слід було опрацювати й тогочасну радянську літературу із критикою західних шкіл та концепцій. Натомість дві інші доповіді базувалися на найновіших на той момент публікаціях ленінградських та московських вчених (передовсім директорів Інституту етнографії АН СРСР Васілія Струве [81] та Сергея Толстова [82])¹¹.

Упродовж 1947 р. П. Мечник і надалі виконував обов'язки вченого секретаря музею, очолював один із його відділів, готував планову тему «Народні обряди на Гуцульщині» та був залучений до іншої музейної роботи.

7 лютого 1947 р. на засіданні наукового семінару працівників ДЕМ за участі 4 співробітників ЛВ ІМФЕ він прочитав лекцію на тему «Із методики і техніки оформлення музейної експозиції». Спершу він зробив короткий нарис виникнення етнографічних

¹¹ Щоправда, основна для цього періоду методологічна праця останнього «Радянська школа в етнографії» побачила світ роком пізніше [83]. У ній учений чітко окреслив основні методологічні принципи та проблемні зони радянської науки.

музеїв та, як того вимагала радянська наука, відповідно до «єдиновірної методології історичного матеріалізму» вказав на «політичні установки буржуазних етнографічних музеїв на Заході». Проте найбільше уваги вчений зосередив на тогочасних тенденціях реформування методології створення музейної експозиції (потреба більшої наочності в демонстрації експонатів (макети сцен із побуту народів, показ предметів у їх природній величині, етнопарки), способи розміщення експонатів та розподіл матеріалу відповідно до основних ділянок суспільного життя певного народу; представлення еволюції та типології певних явищ чи елементів культури, різні способи систематизації експонатів (за територією виготовлення, за групами об'єктів). Наступне питання його лекції стосувалося найважливіших технічних засобів у музейній експозиції. Натомість в останній частині лектор висловив цінні висновки стосовно методології і техніки експозиційної роботи в ДЕМ. Для візуалізації своєї лекції П. Мечник використав зразок процесу роботи над оформленням експозиції одного з відділів тодішнього Музею антропології та етнографії ім. Петра Великого в Ленінграді. В обговоренні лекції взяли участь акад. Ф. Колесса, заступник директора по науковій частині І. Гургула, Д. Фіголь, Курдидик та І. Околот. У підсумку учасники наукового семінару вирішили негайно розпочати підготовку тематично-експозиційного плану для виставки українського народного мистецтва, додержуючись при цьому принципів, що були вказані у спеціальній інструкції ІМФЕ від 21 січня 1947 р. та поданих доповідачем загальних вказівок [49, арк. 91, 100].

Проте вже на початку березня 1947 р. помер директор ДЕМ акад. Ф. Колесса, що мало значний вплив на подальшу діяльність трьох народознавчих осередків повоєнного Львова, які він очолював. Йдеться як про їхню поступову ліквідацію (восени 1947 р. — закрили кафедру фольклору та етнографії у Львівському університеті), у 1949 р. — ліквідували ЛВ ІМФЕ, а в 1951 р. — на основі об'єднання ДЕМ та Державного музею художнього промислу організували Музей етнографії та художнього промислу АН УРСР), так і значну зміну тематики, методології наукових досліджень, кадрової політики тощо.

У короткій характеристиці роботи ДЕМ за перші місяці 1947 р. (документ написаний в.о. директора Музею Іриною Гургулою десь у квітні вказаного року,

тобто через місяць після смерті акад. Ф. Колесси), читаємо про те, що «Ст[арший] наук[овий] робітник Мечник опрацьовує музейні збірки суспільної та духовної культури, керує роботою трьох молодших наук[ових] робітників; індивідуально працює над темою: Народні обряди на Гуцульщині» [53, арк. 2]. На основі цього можемо стверджувати, що, по-перше, у рамках підготовки дослідження про духовну культуру гуцулів він вивчав музейні фонди, а по-друге, П. Мечник, як керівник одного з відділів¹², керував роботою трьох молодших колег.

Повніше уявлення про різні вектори праці П. Мечника у 1947 р. можна скласти на основі переліку соцзобов'язань, які кожен із співробітників Музею взяв на себе на спеціальному засіданні 27 квітня 1947 р. Зокрема, П. Мечник взяв на себе такі зобов'язання:

1. Закінчити в основному свою тематичну працю, заплановану на 1946 рік. (йшлося саме про дослідження духовної культури гуцулів, яка була перехідною з попереднього року).

2. Зробити доповідь на одну із тем про суспільну культуру для виступу в Будинку культури працівників науки та мистецтва (або ж в іншому місці).

3. Скласти квестіонар для збирання матеріалів із ділянки народних обрядів та подбати про його розповсюдження в терені (найвірогідніше, що планував використати анкетний метод саме для збору матеріалів про духовну культуру гуцулів).

4. Взяти активну участь у редагуванні і приготуванні до друку ювілейного збірника ДЕМ (тобто матеріалів ювілейної сесії кінця 1945 р.), який попри проведену роботу такі не був опублікований.

5. Опанувати методологію діалектичного та історичного матеріалізму на основі студювання праць на цю тему основоположників марксизму-ленінізму і допоміжної літератури (Розенталь, Мітін, Юдін і др.) (щоправда, останній пункт був перекреслений, а отже відкинутий) [50, арк. 3]. Останню нашу тезу підтверджує і той факт, що у зведеній таблиці співробітників Музею навпроти П. Мечника вказано, що він взяв на себе лише 4 зобов'язання [50, арк. 1].

¹² На основі згаданих у характеристиці роботи ДЕМ за перші місяці 1947 р. наявних на той момент 5 відділів у структурі музею та вказаних керівників чи в.о. керівників більшості із них, можемо припустити, що П. Мечник завідував відділом охорони фондів [53, арк. 2—2 зв.].

П. Мечник, як і переважна більшість представників тогочасної галицької інтелігенції, зокрема й викладачів вузів та співробітників академічних інституцій, перебували під пильним оком співробітників радянських органів та їхніх агентів. Окремі згадки про нього (передовсім висловлювання) потрапляли в їхні таємні звіти. Наприклад, 24 липня 1947 р. на зборах активу інтелігенції Львова заступник голови Ради Міністрів УРСР Дмитро Мануїльський (1883—1959)¹³ виголосив доповідь «Проти українського буржуазного націоналізму», в якій різко розкритикував «буржуазно-націоналістичну діяльність» професорів Івана Крип'якевича та Михайла Рудницького, композитора Василя Барвінського та поета Петра Карманського, розпочавши тим самим нову потужну хвилю репресій проти української інтелігенції. А вже через кілька днів на стіл тодішньому першому секретарю ЦК КП(б)У Лазарю Кагановичу (1893—1991) подали таємну доповідь від імені секретаря Львівського обкому КП(б)У Івана Грушецького про реакцію представників львівської інтелігенції на цей виступ (документ датований 30 липня 1947 р.). Згадано тут і П. Мечника як старшого наукового співробітника Львівського філіалу АН УРСР, який у колі близьких йому осіб заявив, що «... Починається гоніння на українську інтелігенцію, чому підтвердженням є слова тов. Мануїльського «Ми Вам цього ніколи не забудемо». Виступає він непогано, але дуже різко, не можна так ображати людей, хоча би Карманського, навіть його чіпати, він вже старий і захистити себе не може» (пер. з рос. наш. — І. Г.) [84, с. 322; 85, с. 161].

9 вересня 1947 р. чергове засідання наукового семінару співробітників ДЕМ було присвячене обговоренню плану роботи Музею на 1948 р., але насправді воно значною мірою стосувалося й тематики наукових студій у поточному році. Її кардинальна зміна для більшості співробітників Музею була пов'язана

з тим, що напередодні Президія АН УРСР затвердила «Атлас пам'яток матеріальної культури західних областей УРСР» (згодом за цим проектом закріпилася назва «Атлас матеріальної культури західних областей УРСР») як основну тему для співробітників ДЕМ на 1947—1948 рр. У зв'язку з цим було ухвалено припинити виконання переважної більшості індивідуальних тем, над якими працювали співробітник Музею упродовж восьми місяців 1947 р. Переважно йшлося про перехідні теми з попередніх років, які напередодні не були затверджені в Києві (серед них і дослідження П. Мечника «Народні обряди Гуцульщини»). Щоправда, при цьому було відзначено, що окремі з цих праць на той момент вже були завершені, як наприклад дослідження Л. Сухої про металеві вироби Гуцульщини (насправді над нею дослідниця працювала й у наступні роки, а в 1954 р. захистила кандидатську дисертацію) та І. Околота про родину гуцульських різьбярів Шкрібляків [49, арк. 102].

Проте на наступному засіданні наукового семінару 18 вересня 1947 р. П. Мечник виголосив доповідь «Головні форми первісних релігійно-світоглядних уявлень і концепцій — як основи сучасної народної обрядовості», яка насправді була складовою уже виключеного з тематичного плану його дослідження. На жаль, доля тексту цієї доповіді нам невідома, проте в протоколі семінару зберігся його докладний план. Саме на основі нього можемо констатувати, що доповідь складалася з шести частин та висновків. Найбільше уваги тут привертає перша частина доповіді, де автор на основі власних досліджень спробував показати пережитки первісних релігійно-світоглядних уявлень у народній обрядовості середини ХХ ст. З високою долею вірогідності можемо припустити, що передовсім тут йшлося саме про традиційну культуру гуцулів. Друга частина, що також була однією із основних, присвячена теорії анімізму, де доповідач підняв такі чотири проблеми: психологічні основи анімізму за Г. Спенсером і Е. Тейлором; уявлення про душу як вихідна точка анімізму; три уявлення душі; одухотворення природи, мандрівка душ, добрі і злі духи, демони хвороб; проблема безсмертя душі в поглядах Ф. Енгельса, перетворення культу предків на культ богів. У третій частині П. Мечник провів критичний аналіз теорії анімізму Е. Тейлора, а також охарактеризував такі явища як аніматизм та манаїзм, їхнє відношення до анімізму.

¹³ У 1945—1946 рр., виступивши ініціатором, ідеологом і керівником нової кампанії боротьби проти «українського буржуазного націоналізму», розгорнув широкомасштабну акцію з переслідування та цькування української інтелігенції, зокрема, найвідоміших тогочасних істориків Миколи Петровського та Івана Крип'якевича, письменників Олександра Довженка, Юрія Яновського, поетів Володимира Сосюри, Максима Рильського (тодішнього директора ІМФЕ) та ін.

Натомість три інші частини були присвячені відповідно фетишизму, тотемізму та магії. В обговоренні доповіді взяли участь голова засідання І. Гургула, Степан Білецький, М. Козакевич, І. Околот, С. Сидорович та Д. Фіголь [49, арк. 100, 103].

31 жовтня 1947 р., тобто за тиждень до т. з. жовтневих свят, співробітники Музею звітували про виконання взятих на себе соціалістичних зобов'язань. У протоколі цих зборів вказано, що П. Мечник *«закінчив свою основну тематичну працю. Предложив до диспозиції наукового семінара цикл доповідей и т. «Сучасна радянська етнографія», склав квестіонар для збирання матеріалів із ділянки народних обрядів»* [50, арк. 30]. Тут варто звернути увагу на три наступні моменти:

- перше, особливо цікава теза про те, що планова тема (йдеться саме про духовну культуру гуцулів) нібито була завершена [50, арк. 30, 33]. Проте насправді ми не знаємо ні її остаточної структури, реального стану її завершення на той момент та тим більше долю рукопису;

- друге, вчений підготував тоді квестіонар про духовну культуру гуцулів, але він, очевидно, так і не був належним чином апробований на практиці, а доля його тексту залишається невідомою;

- третє, для подальшого засвоєння співробітниками Музею матеріалів його давніших лекцій циклу доповідей «Сучасна радянська етнографія» П. Мечник передав для використання колегами підготовлені тексти власних виступів.

15 листопада того ж року на виробничій нараді науковці ДЕМ обговорили структуру та авторський колектив «Атласу пам'яток матеріальної культури західних областей УРСР», до виконання якого були залучені науковці ДЕМ та етнографічного відділу ЛВ ІМФЕ. Згідно з вказаним проектом ця планова тема мала поділятися на три підтеми (знаряддя виробництва, житлове та господарське будівництво, одяг), кожна з яких поділялася на менші розділи («відділи») відповідно до функціональності та використання предметів (згадані підтеми за цим проектом мали містити відповідно 12, 3 та 4 розділи). За П. Мечником тоді закріпили підрозділ про обробку шкіри рогу та кісті. До 20 грудня авторам доручили на основі літературних джерел та музейних збірок виділити «кличі» по кожному розділу [49, арк. 105—105 зв.]. Забігаючи наперед відзначимо,

що на основі наявних свідчень, на жаль, не можемо нічого сказати стосовно проведеної П. Мечником роботи у рамках підготовки цього розділу, лише відзначимо, що після його звільнення цей розділ доручили підготувати іншому співробітнику — Олені Пристай. Загалом, зусиллями львівських етнологів упродовж 1948—1949 рр. було підготовлено 17 розділів [73, с. 44—46]. Однак через численні критичні зауваження спеціальної комісії це дослідження не вдалося завершити та опублікувати. Підготовлений О. Пристай розділ ввели у науковий обіг лише в наш час, але, на жаль, без відповідної передмови та коментарів [86].

А вже через кілька днів, 20 листопада, на спеціальному засіданні науковці ДЕМ та ЛВ ІМФЕ обговорювали першочергові завдання, які радянська влада поставила перед ДЕМ, критику його роботи на сторінках тогочасної преси. Проте на найбільшу увагу заслуговує проведене обговорення проекту атласу, під час якого виявилось, що на той момент реально існувало два значно відмінні проекти цього дослідження: авторства первісного ініціатора та фактичного керівника проекту Р. Гарасимчука (більше схоже на енциклопедію) та в. о. директора ДЕМ І. Гургули (менше за обсягом; більше схожий власне на атлас). Під час активного обговорення цих проектів П. Мечник висловив важливу думку, що перед тим, як приступати до виконання проекту, слід остаточно зупинитися на котромусь із проектів. Тож він запропонував, щоб автор плану Р. Гарасимчук поїхав особисто до Києва та представив свій проект Вченій раді ІМФЕ, а за потреби навіть поїхав до Москви в Інститут матеріальної культури ім. Марра АН СРСР і проконсультувався у найкомпетентніших у цій проблематиці фахівців. Проте в підсумку засідання ухвалило створити спеціальну комісію у складі Р. Гарасимчука, І. Гургулу та П. Мечника для узгодження обох планів, щоб через чотири дні подати для затвердження остаточний проект плану на загальні збори обох колективів. А вже після цього Р. Гарасимчук повинен був їхати до Києва, а за потреби й до Москви для консультації у відповідних чиновників, і лише після цього остаточний план «Атласу» планували представити для затвердження Вченій Раді ІМФЕ [49, арк. 106—107].

18 грудня 1947 р. пройшли збори працівників ДЕМ за участі уповноваженого Президії АН

УРСР проф. Г. Савіна, на яких в. о. директора музею І. Гургула зачитала звітну доповідь про діяльність Музею упродовж 1947 р., в якій вказала як на певні здобутки, так і на численні недоліки. У подальшому обговоренні звіту взяли участь більшість науковців Музею [49, арк. 108—109]. Так, П. Мечник пояснюючи недоліки у виконанні тематичних досліджень, вказуючи на те, що тематика була запланована ще покійним акад. Ф. Колессою та що про зняття її з плану представники ІМФЕ повідомили керівництво Музею лише у вересні 1947 р., тобто майже наприкінці року. Важливим недоліком він вважав і той факт, що «деякі наук[ові] робітники не вийшли в своїй праці над темами поза збирання матеріалу» [49, арк. 108 зв.].

Обов'язки вченого секретаря ДЕМ П. Мечник виконував аж до кінця 1947 р., поки на початку наступного року в установі не змінилося керівництво — директором призначили кандидата філологічних наук Миколу Матвійчука, а в. о. вченого секретаря — Р. Гарасимчука [47, арк. 1; 48, арк. 9]. У зв'язку з цим з кінця грудня 1947 р. до початку січня 1948 р. працювала спеціальна комісія у складі 7 осіб (її членом був і П. Мечник), яка якраз і займалася інвентаризацією та передачею всього майна установи новому керівництву [52, арк. 1—2].

Тож від січня 1948 р. П. Мечник працював на посаді в. о. старшого наукового співробітника Музею з невеликим окладом 1050 крб. [48, арк. 9, 10]. На жаль, про його дослідження в цей час відомостей немає. У березні того року він хворів, проте 22 березня повернувся до роботи [47, арк. 18]. 14 травня 1948 р. Петро Мечник за власним бажанням звільнився з роботи в музеї (принаймні так це було описано в наказі директора про звільнення вченого) [47, арк. 33; 48, арк. 37 зв.—38].

Про останні роки його життя відомо мало. Наявні лише фрагментарні згадки про те, що в 1950—1953 рр. він повернувся до педагогічної діяльності, викладав німецьку мову, логіку та психологію, проте навіть не відомо, в якому навчальному закладі [10, с. 316]. Нічого поки що не відомо про обставини його смерті 9 червня 1953 р. на 68-му році життя. Тож потребує перевірки версія одного з авторів спогадів у діаспорній «Свободі» про те, що П. Мечник «загинув від кулі НКВД», яка, очевидно, побувала у середовищі українців Північної Америки

[15]. Іншими словами, обставини останніх п'яти років життя та смерті вченого після його звільнення з ДЕМ потребують подальших пошуків як серед архівних матеріалів, так, можливо, усних свідчень сусідів чи інших осіб, які його знали. Вченого похоронили у спільній могилі з батьками його дружини на Личаківському цвинтарі. Могила збереглася до нашого часу [8, с. 179; 61, с. 247, 248].

Висновки. Таким чином, підведемо загальні підсумки проведеного дослідження.

Упродовж 1910—1944 рр. Петро Мечник належав до числа української національно свідомої гімназійної професури Львова, багато доклався до виховання кількох поколінь української молоді, був серед популяризаторів використання психотехнічних методик для вибору школярами майбутньої професії.

Серед осіб, які в силу різних особистих та суспільно-політичних обставин середини 1940-х років опинилися у колективі ДЕМ, був і професійний педагог, психолог, який дивився на явища традиційної культури українців, зокрема гуцулів, крізь призму психології як науки. Такий підхід в перспективі міг би дати нові цікаві результати, але він, на жаль, зовсім не відповідав тій єдиновірній науковій методології, яку радянська влада в той час насильно запроваджувала в українській гуманітаристиці, зокрема й етнології.

Саме дослідження традиційної поховальної обрядовості гуцулів стало центральною темою його індивідуальних наукових студій, проте плановане комплексне дослідження так і не було завершено. В архіві зберігся машинопис фрагменту цієї праці — наукова стаття «Гуцульський похоронний обряд і теорія оживання примітивізму», з якою учений у грудні 1945 р. виступав на ювілейній сесії в Музеї. Ця праця цілком заслуговує того, щоб бути введеною у науковий обіг як цінна пам'ятка української етнологічної науки середини 1940-х років.

У пропонованому біографічному дослідженні спеціально багато уваги приділено характеристиці публікацій П. Мечника з ділянки психології та педагогіки міжвоєнного періоду, щоб показати його широкі обізнаність з низкою проблем, найновішою на той час західноєвропейською та частково північноамериканською літературою, наявністю власних напрацювань, досвід використання анкетного методу, щоб показати його плани застосувати свій попере-

дній досвід для дослідження духовної культури гуцулів. На останню він дивився не лише як етнолог, а й як психолог, а його лише частково реалізоване дослідження мало яскраво виражений міждисциплінарний характер.

1. Тарнавський Р. *Кафедра етнології Львівського університету. Класичний період (1910—1947)*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 236 с.
2. Тарнавський Р.Б. *Народознавство у Львівському університеті наприкінці XIX — у першій половині XX ст.: контексти, дискурси, наукові зв'язки: дис. [...] докт. іст. наук. Спеціальності: 07.00.01 — історія України, 07.00.05 — етнологія*. Львів, 2020. 550 с. (на правах рукопису). URL: <http://surl.li/zczo>.
3. Гілевич І. Мустафа Козакевич — дослідник традиційної архітектури українців Полісся та Волині. *Народознавчі Зошити*. 2008. № 3—4. С. 215—227.
4. Гілевич І. Життєвий і науковий шлях етнолога, історика та мовознавця Василя Пастушина (1889—1958). *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 2013. Вип. 49 (спецвипуск). С. 245—272.
5. Гілевич І. Михайло Скорик — етнолог, історик, фольклорист. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 2014. Вип. 50. С. 206—243.
6. Цуркан М.М. *Етнографічні дослідження у Львові кінця 30-х — 50-ті роки XX ст.: автореф. [...] канд. іст. наук. Спеціальність: 07.00.05 — етнологія*. Львів, 2015. 21 с. (на правах рукопису).
7. Колесса Ф. *Обнова української етнографії й фольклористики на Західних областях УРСР*. Упоряд., підгот. тексту, передмова, коментарі, додатки, покажчик Ірини Коваль-Фучило. Київ: Логос, 2011. 239 с.
8. Сениця П. Професори Української Академічної Гімназії. *Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості (1878—1978)*. Ред. Богдан Романенчук. Філадельфія; Мюнхен, 1978. С. 121—236.
9. Гілевич І. Мечник Петро Іванович. *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. Т. II: Л—Я*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. С. 131—132.
10. Лосик О.М. Мечник Петро Іванович. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2018. Т. 20: Медична — Мікоян. С. 315—316.
11. Завгородня Т. Психологічні засади організації навчально-виховного процесу в школах Галичини (20—30-ті рр. XX ст.). *Завгородня Т. Проблеми педагогіки: історія, сучасність, перспективи. Збірка наукових праць*. Івано-Франківськ: Видавець Третьяк І.Я., 2008. С. 48—55.
12. *Історія Національної академії наук України (1941—1945): Част. 2. Додатки*. Редкол.: О.С. Онищенко (відп. ред.) та ін. Київ, 2007. 576 с.
13. *Історія Національної академії наук України. 1946—1950: Част. 2. Додатки*. Редкол.: О.С. Онищенко (гол. ред.) та ін. Київ, 2008. 716 с.
14. Шах С. *Львів — місто моєї молодості (Спомин, присвячений Тіням забутих львовян)*. Ч. 3. Цісарсько-королівська академічна гімназія. Мюнхен, 1956. 362 с.
15. Мацьків Т. Дві пропам'ятні дати з історії Академічної Гімназії у Львові. *Свобода*. 12 червня 1959. Ч. 112. С. 2.
16. Володимир Р. (Роман В. Кухар). Тридцять років тому (1938 р. у Філії Академічної гімназії у Львові). *Свобода*. 2 квітня 1968. Ч. 62. С. 3.
17. Щербатюк Л. Філія, філія (ностальгійне) (3). *Свобода*. 10 серпня 1968. Ч. 146. С. 2.
18. Щербатюк Л. Філія, філія (ностальгійне) (6). *Свобода*. 15 серпня 1968. Ч. 149. С. 2.
19. Л-а М. Наші вчителі (4). *Свобода*. 26 вересня 1968. № 178. С. 2.
20. Л-а М. Наші вчителі (6). *Свобода*. 1 жовтня 1968. № 181. С. 2.
21. Кухар Р. Українська Академічна Гімназія у Львові. *Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості (1878—1978)*. Ред. Богдан Романенчук. Філадельфія; Мюнхен, 1978. С. 49—70.
22. Олексишин І. Бурса ім. митрополита Шептицького. *Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості (1878—1978)*. Ред. Богдан Романенчук. Філадельфія; Мюнхен, 1978. С. 367—370.
23. Кохановський З. До історії УАГ за другої світової війни. *Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості (1878—1978)*. Ред. Богдан Романенчук. Філадельфія; Мюнхен, 1978. С. 375—382.
24. Винницький В. Філія УАГ в 1939—41 роках. *Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості (1878—1978)*. Ред. Богдан Романенчук. Філадельфія; Мюнхен, 1978. С. 383—390.
25. Костюк І. Дивлячись на табля. *Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості (1878—1978)*. Ред. Богдан Романенчук. Філадельфія; Мюнхен, 1978. С. 466—479.
26. Соневницький М. Мої спогади про відновлення Академічної гімназії у Львові та її організацію в 1941—44. *Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості (1878—1978)*. Ред. Богдан Романенчук. Філадельфія; Мюнхен, 1978. С. 485—492.
27. Кухар Р. П'ятдесят років тому на Філії (Остання матура гуманістичного типу на Філії Академічної гімназії у Львові в 1938 році). *Свобода*. 9 серпня 1988. Ч. 150. С. 2—3.

28. Любінецький Ю. Минулими стежками... *Свобода*. 30 серпня 1994. Ч. 164. С. 2.
29. До злету назустріч ювілеєві Академічної гімназії у Львові. *Свобода*. 12 грудня 1997. Ч. 237. С. 4.
30. *Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василянок у Львові*. Редколегія: гол. ред.: Василь Лев, члени: Анна Кобринська, Дора Рак, Степанія Бернадин, Лідія Дяченко, Ольга Дзядів. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. 334 с. (НТШ. Український архів. Т. XXII).
31. Вчителі гімназії. *Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василянок у Львові*. Гол. ред.: Василь Лев. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 85—95.
32. Коренець Г. Пам'яті д-р Олени Степанів-Дашкевич, зв'язкової 2-ого куреня УПУ ім. Марти Борецької. *Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василянок у Львові*. Гол. ред.: Василь Лев. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 229—242.
33. Леонтович-Башук Н. ОУН в гімназії СС Василянок між двома війнами. *Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василянок у Львові*. Гол. ред.: Василь Лев. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 243—246.
34. Лев В. З'їзд колишніх учителів та учениць гімназії на Союзівці 12—13 вересня 1964 р. *Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василянок у Львові*. Гол. ред.: Василь Лев. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 247—252.
35. Монцібович О. Мої спогади про гімназію СС Василянок у Львові. *Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василянок у Львові*. Гол. ред.: Василь Лев. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 288—292.
36. Твій Микола. З воєнних настроїв на Україні. *Свобода* (США). 11 грудня 1915. Ч. 146. С. 2.
37. Подається до відома. *Діло*. 14 червня 1925. Ч. 129. С. 4.
38. Товариші матуристи львівської Академічної Гімназії з 1905 року. *Діло*. 4 травня 1935. Ч. 114. С. 6.
39. На Український Город. III виказ жертв на Український Город у Львові. *Діло*. 19 серпня 1927. Ч. 184. С. 4.
40. Ющишин І. Українська порадня для вибору звання. *Діло*. 15 квітня 1933. Ч. 95. С. 3.
41. Прилюдні виклади на актуальні теми. *Діло*. 16 лютого 1934. Ч. 41. С. 6.
42. Всі творчі сили українського народу об'єднуються в одному спільному фронті будови власного державного життя. *Самостійна Україна* (Станиславів). 10 липня 1941. Ч. 3. С. 1—2.
43. Українські гімназії. *Львівські вісті*. 2—3 листопада 1941. Ч. 74. С. 6.
44. Діло, гідне наслідування. *Львівські вісті*. 19—20 липня 1942. Ч. 160. С. 5.
45. Виказ зложених датків в Українському Центральному Комітеті за час від 14.7.1942 р. до 10.9.1942 р. на «КоДУС», полонених, потребуєчих та інші жертви. *Львівські вісті*. 25 вересня 1942. Ч. 217. С. 2.
46. *Архів Львівського національного університету імені Івана Франка*. Ф. Р-119. Оп. 1. Од. зб. 121. Особова справа старшого викладача української мови Мечника Петра Івановича, 1940 р. 6 арк.
47. *Архів Інституту народознавства НАН України* (далі — *Архів ІН НАН України*). Ф. 1. Оп. 1 а (Державний етнографічний музей). Од. зб. 16. Накази № 1—94 директора музею за 1948 р. Оригінали. 13 січня — 20 грудня 1948 р. 91 арк.
48. *Архів ІН НАН України*. Ф. 1. Оп. 1 а (ДЕМ). Од. зб. 6. Списки працівників музею за 1944—1950 рр. 40 арк.
49. *Архів ІН НАН України*. Ф. 1. Оп. 1 а (ДЕМ). Од. зб. 4. Протоколи засідань наукового семінару музею за 1944—1947 рр. 127 арк.
50. *Архів ІН НАН України*. Ф. 1. Оп. 1 а (ДЕМ). Од. зб. 11. Соцзобов'язання співробітників музею від 29.04.1946. 33 арк.
51. *Архів ІН НАН України*. Ф. 1. Оп. 1 а (ДЕМ). Од. зб. 8. Мечник П.І. Гуцульський похоронний обряд і теорія оживання примітивізму, 1945 р. 22 арк.
52. *Архів ІН НАН України*. Ф. 1. Оп. 1 а (ДЕМ). Од. зб. 18. Акти прийому-передачі музею при зміні директора музею у 1948 р., 2 січня 1948 р. 6 арк.
53. *Архів Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького*. Од. зб. Дф-Агу-30. Гургула І. Коротка характеристика праці Етнографічного музею АН УРСР у Львові, квітень 1947 р. 3 арк.
54. Мечник П. Таємні стежки людського духа. *Літературно-науковий вісник*. Львів, 1924. Т. 83. С. 328—344.
55. Мечник П. *Індивідуальний листок. Ч. I. Схема*. Львів: Рідна Школа, 1934. 18 с.
56. Мечник П. *Індивідуальний листок. Ч. II. Вказівки до вчителя*. Львів: Рідна Школа, 1934. 16 с.
57. Мечник П. Психотехніка її ролі у професійному порадництві. *Діло*. 18 серпня 1934. Ч. 218. С. 6—7; 20 серпня 1934. Ч. 220. С. 6—7; 22 серпня 1934. Ч. 222. С. 6; 23 серпня 1934. Ч. 223. С. 6; 24 серпня 1934. Ч. 224. С. 6; 25 серпня 1934. Ч. 225. С. 6; 26 серпня 1934. Ч. 226. С. 6; 27 серпня 1934. Ч. 227. С. 6; 28 серпня 1934. Ч. 228. С. 3.
58. Мечник П. Індивідуальні характеристики шкільних дітей: Проект «Індивідуального листка» з інструкцією для вчительства. *Передрук із педагогічного журналу В.П.У.В. «Шлях виховання й навчання»*. Львів, 1934. 31 с.
59. Мечник П. Психотехніка на послугах школи. *Українська школа*. Львів, 1938. Ч. 1—6. С. 10—21.
60. Мечник П. 1 мая 1920 в Одесі (Кілька сторінок записника, присвячених пам'яті отамана УГА А. Гарабача). *Діло* (Львів). 3 травня 1923. Ч. 22. С. 2; 4 травня 1923. Ч. 23. С. 2—3.
61. Криса Л., Фіголь Р. *Личаківський некрополь: публіцистика*. Львів, 2006. 479 с.

62. Українська Галицька Армія у 40-річчя її участі у визвольних змаганнях (матеріали до історії). Мінитюн Д. (ред.). Вінніпег, 1958. Част. 1. 674 с.
63. Лев В. Директори гімназії СС. Василянок. Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василянок у Львові. Гол. ред.: Василь Лев. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 57—64.
64. Головин Б. Кархут Спиридон Васильович. Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т. Тернопіль: Збруч, 2005. Т. 2: К—О. С. 46.
65. Л-а М. Замість З'їзду. Свобода. 22 липня 1958. Ч. 138. С. 2.
66. Ісаїв П., Кобринська А. Нарис історії гімназії Сестер Василянок у Львові. Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василянок у Львові. Гол. ред.: Василь Лев. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 17—35.
67. Гупало-Ясінчук Д. Мої спогади про нашу гімназію. Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василянок у Львові. Гол. ред.: Василь Лев. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 260—266.
68. Грицак Є. Українські педагогічно-шкільні та вчительські часописи й журнали. Грицак Є. Вибрані українознавчі праці. Вступ та наук. ред. Михайла Лесіва; упорядк., бібліограф. та коментарі Володимира Пилиповича. Перемишль, 2002. С. 430—440. («Перемишська бібліотека» Перемишського відділу Об'єднання українців у Польщі; Т. III).
69. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. Ф. 309 (Наукове товариство імені Шевченка). Оп. 1. Од. зб. 424. Заяви осіб з проханням прийняти їх в члени товариства, 2.03.1899—24.12.1913. 13 арк.
70. Городиський З. Незабутній епізод із часу советської окупації Галичини (Пам'яті Патріярха Йосифа у третю річницю його смерті). Свобода. 1 жовтня 1987. № 188. С. 2.
71. З лабораторії творення «Енциклопедії українознавства». Відп. ред. М. Железняк. Київ, 2018. 352 с.
72. Вшановуючи пам'ять нашої Найдорожчої Мами бл. п. Неонілі з Кархутів Мечник. Свобода. 24 серпня 1979. Ч. 192. С. 3.
73. Гілевич І. Українська етнографічна наука у першому повоєнному десятилітті та польові дослідження Полісся. Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2008. Вип. 43. С. 34—53.
74. Симоненко І.Ф. Про час виникнення народних соціально-побутових ігор у Закарпатті. Матеріали з етнографії та художнього промислу. 1954. Вип. I. С. 32—45.
75. Гузій Р. Етнографічне вивчення похоронної звичаєвості українців Карпат: Основні напрямки і результати досліджень. Народознавчі зошити. 2003. № 3—4. С. 436—445.
76. Симоненко І.Ф. Быт населения Закарпатской области (По материалам экспедиций 1945—1947 гг.). Советская этнография. 1948. № 1. С. 63—89.
77. Гілевич І. Московський період діяльності карпатознавця Івана Симоненка (1943—1949 рр.). Фортеля: збірник заповідника «Тустань». Львів: Простір-М, 2018. Кн. 3. С. 354—371.
78. Кузеля З. Посижені і забави при мерці в українським похороннім обряді. Записки Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1914. Т. СХХІ. С. 201—214; 1915. Т. СХХІІ. С. 117—127.
79. Слезкин Ю. Советская этнография в нокдауне: 1928—1938. Этнографическое обозрение. 1993. № 2. С. 113—125.
80. Соловей Т.Д. От «буржуазной» этнологии к «марксистской» этнографии: стратегии продвижения марксистской ортодоксии в раннесоветский период. Исторические исследования. Журнал Исторического факультета МГУ имени М.В. Ломоносова. 2018. № 11. С. 160—178.
81. Струве В.В. Советская этнография и ее перспективы. Советская этнография: Сборник статей. Москва, 1939. Вып. II. С. 3—10.
82. Толстов С.П. Этнография и современность. Советская этнография. 1946. № 1. С. 3—11.
83. Толстов С.П. Советская школа в этнографии. Советская этнография. 1947. № 4. С. 8—28.
84. Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Львівська область. Кн. 1. Упорядк., наук. ред. та передм. Савчак В.М. Львів: Астролябія, 2009. 767 с.
85. Гнатюк О. Відвага і страх. Пер. з пол. М. Боянівської. Київ: Дух і літера, 2015. 491 с. (Сер. «Бібліотека спротиву, бібліотека надії»).
86. Пристай О. Обробка шкіри і рогу (історична справка). Народна творчість та етнологія. 2015. № 1. С. 84—97.

REFERENCES

- Tarnavskiy, R. (2016). *Department of Ethnology of Lviv University. Classical period (1910—1947)*. Lviv: Ivan Franko Lviv National University [in Ukrainian].
- Tarnavskiy, R. (2020). *Folk Studies at Lviv University in the late 19th — first half of the 20th century: contexts, discourses, scientific connections. Thesis for the scientific degree of Doctor of Historical Sciences, specialties 07.00.01 — History of Ukraine, 07.00.05 — Ethnology*. Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. Lviv. Retrieved from: <http://surl.li/zczo> [in Ukrainian].
- Hilevych, I. (2008). Mustafa Kozakevych as Researcher in Traditional Architecture by Ukrainians of Polisia and Volhynia. *The Ethnology notebooks*, 3—4, 215—227 [in Ukrainian].
- Hilevych, I. (2013). The life and scientific work of ethnologist, historian and linguist Vasyl Pastushchyn (1889—1958). *Visnyk of the Lviv University. Series History* (Issue 49, pp. 245—272) (Special Issue) [in Ukrainian].
- Hilevych, I. (2014). Mykhailo Skoryk — ethnologist, historian, folklorist. *Visnyk of the Lviv University. Series History* (Issue 50, pp. 206—243) [in Ukrainian].

- Tsurkan, M.M. (2015). *Ethnographic Research in Lviv in the late 30s — 50s of the XX century. Abstract of Thesis for the scientific degree of Candidate of Historical Sciences, specialty: 07.00.05 — Ethnology*. Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. Lviv [in Ukrainian].
- Kolessa, F., & Koval-Fuchylo, I. (Ed.). (2011). *Renewal of Ukrainian ethnography and folklore in the Western regions of the USSR*. Kyiv: Lohos [in Ukrainian].
- Senytsia, P., & Romanenchuk, B. (Ed.). (1978). Professors of the Ukrainian Academic Gymnasium. In *Centennial book of the First Graduation of the First Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. 1878—1978* (Pp. 121—236). Munchen; Philadelphia [in Ukrainian].
- Hilevych, I. (2014). Mechnyk Petro Ivanovych. *Encyclopedia. Ivan Franko National University of Lviv* (Vol. II, pp. 131—132). Lviv: Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
- Losyk, O.M. (2018). Mechnyk Petro Ivanovych. *Encyclopedia of Modern Ukraine* (Vol. 20, pp. 315—316). Kyiv [in Ukrainian].
- Zavgorodnya, T. (2008). Psychological principles of organization of the educational process in schools of Galicia (20—30's of XX century). In *Zavgorodnya, T. Problems of pedagogy: history, modernity, prospects. Collection of scientific works* (Pp. 48—55). Ivano-Frankivsk: Publisher Tretyak I.Ya. [in Ukrainian].
- Onishchenko, O.C. (Ed.). (2007). *History of the National Academy of Sciences of Ukraine (1941—1945)* (Part 2: Appendices). Kyiv [in Ukrainian].
- Onishchenko, O.C. (Ed.). (2008). *History of the National Academy of Sciences of Ukraine (1946—1950)* (Part 2: Appendices). Kyiv [in Ukrainian].
- Shakh, S. (1956). *Lviv — the city of my youth (Memory, dedicated to the Shadows of Forgotten Lviv)* (Part 3: Imperial-Royal Academic Gymnasium). Munich [in Ukrainian].
- Matskiv, T. (1959, June 12). Two memorable dates in the history of the Academic Gymnasium in Lviv. *Liberty* (Part 112, p. 2) [in Ukrainian].
- Volodymyr, R. (Kukhar, R.V.). (1968, April 2). Thirty years ago (1938 in the Branch of the Academic Gymnasium in Lviv). *Liberty* (Part 62, p. 3) [in Ukrainian].
- Shcherbatiuk, L. (1968, August 10). Branch, branch (nostalgic) (3). *Liberty* (Part 146, p. 2) [in Ukrainian].
- Shcherbatiuk, L. (1968, August 15). Branch, branch (nostalgic) (6). *Liberty* (Part 149, p. 2) [in Ukrainian].
- L-a, M. (1968, September, 26). Our teachers (4). *Liberty*, 178, 2 [in Ukrainian].
- L-a, M. (1968, October 1). Our teachers (6). *Liberty*, 181, 2 [in Ukrainian].
- Kukhar, R., & Romanenchuk, B. (Ed.). (1978). Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. *Centennial book of the First Graduation of the First Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. 1878—1978* (Pp. 49—70). Munchen; Philadelphia [in Ukrainian].
- Oleksyshyn, I., Romanenchuk, B. (Ed.). (1978). Bursa named after Metropolitan Sheptytskyi. *Centennial book of the First Graduation of the First Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. 1878—1978* (Pp. 367—370). Munchen; Philadelphia [in Ukrainian].
- Kokhanovsky, Z., & Romanenchuk, B. (Ed.). (1978). To the history of UAG during the Second World War. *Centennial book of the First Graduation of the First Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. 1878—1978* (Pp. 375—382). Munchen; Philadelphia [in Ukrainian].
- Vynnytskyi, V., & Romanenchuk, B. (Ed.). (1978). The Branch of the UAG in 1939—41. *Centennial book of the First Graduation of the First Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. 1878—1978* (Pp. 383—390). Munchen; Philadelphia [in Ukrainian].
- Kostyuk, I., & Romanenchuk, B. (Ed.). (1978). Looking at the scoreboard. *Centennial book of the First Graduation of the First Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. 1878—1978* (Pp. 466—479). Munchen; Philadelphia [in Ukrainian].
- Sonevtskyi, M., & Romanenchuk, B. (Ed.). (1978). My memories of the restoration of the Academic Gymnasium in Lviv and its organization in 1941—44. *Centennial book of the First Graduation of the First Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. 1878—1978* (Pp. 485—492). Munchen; Philadelphia [in Ukrainian].
- Kukhar, R. (1988, August 9). Fifty years ago in the Branch (The last matura of the humanistic type at the Branch of the Academic Gymnasium in Lviv in 1938). *Liberty* (Part 150, pp. 2—3) [in Ukrainian].
- Liubinetskyi, Yu. (1994, August 30). Past trails... *Liberty* (Part 164, p. 2) [in Ukrainian].
- (1997, December 12). Before the takeoff to meet the anniversary of the Academic Gymnasium in Lviv. *Liberty* (Part 237, p. 4) [in Ukrainian].
- Lew, W. (Ed.). (1980). *A commemorative book: The gymnasium (secondary school) of the Basilian Sisters in Lviv* (Vol. XXII). (Shevchenko Scientific Society. Ukrainian Archives). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Lew, W. (Ed.). Teachers of the Gymnasium. (1980). *A commemorative book: The gymnasium (secondary school) of the Basilian Sisters in Lviv* (Pp. 85—95). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Korenec, H., & Lew, W. (Ed.). (1980). Olena Stepaniv Dashkewych and «Plast». *A commemorative book: The gymnasium (secondary school) of the Basilian Sisters in Lviv* (Pp. 229—242). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Leontowych-Bashuk, N., & Lew, W. (Ed.). (1980). The Underground organization (OUN) at the Gymnasium between the wars. *A commemorative book: The gymnasium (secondary school) of the Basilian Sisters in Lviv* (Pp. 243—246). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Lew, W. (Ed.). (1980). The convention of students of the Gymnasium of Sisters of the OSBM in Lviv on the occasion of the fiftieth anniversary of the first class graduation,

- 12—13 of the September 1964. *A commemorative book: The gymnasium (secondary school) of the Basilian Sisters in Lviv* (Pp. 247—252). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Moncibowych, A., & Lew, W. (Ed.). (1980). My remembrances about the Gymnasium of the Sisters of the OSBM in Lviv. *A commemorative book: The gymnasium (secondary school) of the Basilian Sisters in Lviv* (Pp. 288—292). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Tvii, Mykola. (1915, December 11). From the military mood in Ukraine. *Liberty* (Part 146, p. 2) [in Ukrainian].
- (1925, June 14). Will be notified. *Work*, 129, 4 [in Ukrainian].
- (1935, May 4). Comrade graduates of the Lviv Academic Gymnasium since 1905. *Work* (Part 114, p. 6) [in Ukrainian].
- (1927, August 19). To the Ukrainian City. III testimony of victims to the Ukrainian City in Lviv. *Work* (Part 184, p. 4) [in Ukrainian].
- Yushchysyn, I. (1933, April 15). Ukrainian council for choosing a title. *Work* (Part 95, p. 3) [in Ukrainian].
- (1934, February 16). Public lectures on current topics. *Work* (Part 41, p. 6) [in Ukrainian].
- (1941, July, 10). All the creative forces of the Ukrainian people are united in one common front of the structure of their own state life. *Independent Ukraine* (Part 3, pp. 1—2) [in Ukrainian].
- (1942, November 2—3). Ukrainian gymnasiums. *Lviv news* (Part 74, p. 6) [in Ukrainian].
- (1942, July 19—20). Deed worthy of imitation. *Lviv news* (Part 160, p. 5) [in Ukrainian].
- (1942, September 25). Expression of the donated taxes in the Ukrainian Central Committee for the period from 14.7.1942 to 10.9.1942 on «KoDUS», prisoners, needy and other victims. *Lviv news* (Part 217, p. 2) [in Ukrainian].
- Archive of Ivan Franko National University of Lviv*. Fund R-119. Description 1. Case 121. (Personal file of the senior teacher of the Ukrainian language Mechnyk Petro Ivanovych, 1940) [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Fund 1. Description. 1 a (State Ethnographic Museum). Case 6 (Orders № 1—94 director of the museum for 1948. Originals. January 13 — December 20, 1948) [in Ukrainian].
- Archive of the IE NASU*. Fund 1. Description. 1 a (SEM). Case 6 (Lists of museum employees for 1944—1950) [in Ukrainian].
- Archive of the IE NASU*. Fund 1. Description. 1 a (SEM). Case 4 (Minutes of the meetings of the scientific seminar of the museum for 1944—1947) [in Ukrainian].
- Archive of the IE NASU*. Fund 1. Description. 1 a (SEM). Case 11 (Socialist obligations of the museum staff from April 29, 1946) [in Ukrainian].
- Archive of the IE NASU*. Fund 1. Description. 1 a (SEM). Case 8 (Mechnyk, P. I. (1945). *Hutsul funeral rite and the theory of revival of primitivism*) [in Ukrainian].
- Archive of the IE NASU*. Fund 1. Description. 1 a (SEM). Case 18 (Acts of acceptance and transfer of the museum when the director of the museum changed in 1948, January 2, 1948) [in Ukrainian].
- Archive of the Andrei Sheptytsky National Museum in Lviv*. Case Df-Agu-30. Hurhula, I. Brief description of the work of the Ethnographic Museum of Academy of Sciences of the USSR in Lviv, April 1947 [in Ukrainian].
- Mechnyk, P. (1924). Secret paths of the human spirit. *Literary-scientific bulletin* (Vol. 83, pp. 328—344) [in Ukrainian].
- Mechnyk, P. (1934). *Individual sheet (Part I: Scheme)*. Lviv: Ridna Shkola [in Ukrainian].
- Mechnyk, P. (1934). *Individual sheet (Part II: Instructions to the teacher)*. Lviv: Ridna Shkola [in Ukrainian].
- Mechnyk, P. (1934). Psychotechnics and its role in professional counseling. *Work* (Part 218, 220, 222—228) [in Ukrainian].
- Mechnyk, P. (1934). Individual characteristics of school children: Project of «Individual leaflet» with instructions for teachers. *Reprint from the pedagogical magazine V.P.U.V. «The path of education and training»*. Lviv [in Ukrainian].
- Mechnyk, P. (1934). Psychotechnics at the school. *Ukrainian school* (Part 1—6, pp. 10—21) [in Ukrainian].
- Mechnyk, P. (1923, may 3). May 1, 1920 in Odesa (Several pages of the notebook dedicated to the memory of UGA Ataman A. Garabach). *Work* (Part 22, p. 2; part 23, pp. 2—3) [in Ukrainian].
- Krysa, L., & Figol, R. (2006). *Lychakiv necropolis: a guide*. Lviv [in Ukrainian].
- Mykytiuk, D. (Ed.). (1958). *Army of the Western Ukraine (Galicia). In commemoration of the fortieth anniversary of its creation and struggle for the liberation of Ukraine (1918—1920)* (Part 1: Winnipeg) [in Ukrainian].
- Lew, W. (Ed.). (1980). Directors of the Gymnasium of the Sisters of the OSBM. *A commemorative book: The gymnasium (secondary school) of the Basilian Sisters in Lviv* (Pp. 57—64). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Holovyn, B. (2005). Karkhut Spyrydon Vasylovych. *Ternopil encyclopedic dictionary: in 4 vol., K—O* (Vol. 2, p. 46) [in Ukrainian].
- L-a, M. (1958, July 22). Instead of the Congress. *Liberty* (Part 138, p. 2) [in Ukrainian].
- Isayiw, P., Kobrynska, A., & Lew, W. (Ed.). (1980). An Outline of the History of the Gymnasium of the Sisters of the OSBM. *A commemorative book: The gymnasium (secondary school) of the Basilian Sisters in Lviv* (Pp. 17—35). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Hupalo-Jasincuk, D., & Lew, W. (Ed.). (1980). My memories about our Gymnasium. *A commemorative book: The gymnasium (secondary school) of the Basilian Sisters in Lviv* (Pp. 260—266). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Hrytsak, Ye. (2002). Ukrainian pedagogical-school and teacher's magazines and journals. In *Hrytsak, Ye. Selected works of Ukrainian studies*. («Peremysl Library» Pere-

- myshl Branch of the Association of Ukrainians in Poland) (Vol. III, pp. 430—440). Przemysl [in Ukrainian].
- Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv. Fund 309 (Shevchenko Scientific Society). Description 1. Case 424. Applications of persons with a request to accept them as members of the society, March 2, 1899 — December 24, 1913 [in Ukrainian].
- Horodyskyi, Z. (1987, October 1). An unforgettable episode from the time of the Soviet occupation of Galicia (in memory of Patriarch Joseph on the third anniversary of his death). *Liberty*, 188, 2 [in Ukrainian].
- Zheleznyak, M. (Ed.). (2018). *From the laboratory of creation of the «Encyclopedia of Ukrainian Studies»*. Kyiv [in Ukrainian].
- (1979, August 24). Honoring the memory of our dearest mother approx. Mr. Neonila from Karhuty Mechnyk. *Liberty* (Part 192, p. 3) [in Ukrainian].
- Hilevych, I. (2008). Ukrainian ethnology in a post-war decade and the field exploration of Polissia. *Visnyk of the Lviv University. Series History* (Issue 43, pp. 34—53) [in Ukrainian].
- Symonenko, I.F. (1948). About the time of origin of folk social and household games in Transcarpathia. *Materials on ethnography and crafts* (Vol. I, pp. 32—45) [in Ukrainian].
- Huzii, R. (2003). The Ethnographic Studies in the Funeral Customary of Ukrainian of Carpathian Region: Some General Direction and Results of Research Works. *The Ethnology notebooks*, 3—4, 436—445 [in Ukrainian].
- Symonenko, I.F. (1948). Everyday life of the population of the Transcarpathian region (Based on materials from the expeditions of 1945—1947). *Soviet ethnography*, 1, 63—89 [in Russian].
- Hilevych, I. (2018). Moscow period of activity of the researcher of Carpathians Ivan Symonenko (1943—1949). *Fortetsja: zbirnyk zapovidnyka «Tustan'»* (Vol. 3, pp. 354—371). Lviv: Prostir-M [in Ukrainian].
- Kuzelia, Z. (1914). Sitting and fun near the deceased in the Ukrainian funeral rite. *Memoirs of the Shevchenko Scientific Society* (Vol. CXXII, pp. 201—214; Vol. CXXII, pp. 117—127) [in Ukrainian].
- Slezkin, Yu. (1993). The Fall of Soviet Ethnography: 1928—1938. *Ethnographic Review*, 2, 113—125 [in Russian].
- Solovey, T.D. (2018). From «Bourgeois» Ethnology to «Marxist» Ethnography: Strategies for the Advancement of Marxist Orthodoxy in the Early Soviet Period. *History studies. Journal of the History Faculty of Lomonosov State University*, 11, 160—178 [in Russian].
- Struve, V.V. (1939). Soviet ethnography and its perspectives. *Soviet ethnography: Collection of articles* (Issue 2, pp. 3—10). Moscow [in Russian].
- Tolstov, S.P. (1946). Ethnography and modernity. *Soviet ethnography*, 1, 3—11 [in Russian].
- Tolstov, S.P. (1947). Soviet school in ethnography. *Soviet ethnography*, 4, 8—28 [in Russian].
- Savchak, V.M. (Ed.). (2009). *Rehabilitated by history. In twenty-seven volumes. Lviv region* (Book 1). Lviv: Astro-labe [in Ukrainian].
- Hnatiuk, O., & Boianivska, M. (2015). *Courage and fear*. Kyiv: Spirit and Letter. (Ser. «Library of Resistance, Library of Hope») [in Ukrainian].
- Prystai, O. (2015). Leather and horn treatment (historical background). *Folk Art and Ethnology*, 1, 84—97 [in Ukrainian].